

Бережан-
ський

Чому
РУСИНИ...

06/10

ЗМ

БРЕЖАНСЬКИЙ

~~449~~

Чому Русини
або Малороси
називаються
Українцями?

Львів. Бібліотекан
АН. УРСР

Ціна 80 гр., а з пошт. портом 90 гр.

САМБІР 1932.

Накладом Автора.

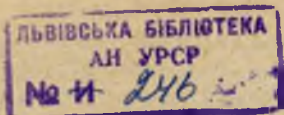
З друкарні Йосифа Мецгера в Самборі.

323.1 (сч 7.71)

I
К-4314/

Зміст: 2 кр.

- I. Розселення Словян і їх поділ на народи (нації) стр.
- II. Де і коли повстали назви Русинів і Малоросів та Українців? стр
- III. Що означають слова: Рід, племя, нарід, народність, нація та держава? стр.
- IV. Якої книжної мови вживали колишні Русини, а якої вживають Українці? стр.
- V. Хто і з яких причин противний назвам української мови і народности? стр.
- VI. Чи Українці вдачею і расово різняться від Поляків, Білорусів і Росіян? стр.

І. Розселення Слов'ян і їх поділ на народи (нації).

Наша матірня розговірна мова повстала ще в IX ст. по Хр. з близьке незнаної праслов'янської мови, яка від V стл. по Хр. зачала ділитися на різні говори, з яких повстали згодом теперішні книжні слов'янські мови (язики), що діляться на три групи як збірки по спорідненню і положенню.

1) Південнослов'янські мови, які обіймають мертву вже церковнослов'янську богослужбову мову, звану також староболгарською, і живі мови: болгарську, хорватсько-сербську й словінську.

2) Західнослов'янські мови, що обіймають: мертву вже полабську мову і живі мови: північно сербо-лужицьку, східно сербо-лужицьку, чеськословацьку й польську з говорами, великопольським, кашубським на Поморю і мазурським.

3) Східнослов'янські мови, що обіймають: російську, або по їхньому руську, білоруську і українську мову, яку давніше називано руською, малоруською та ще інакше. Болгарська назва походить від турського племені, сербська як невільничка по латинськи, словінська і словацька від назви Слов'ян, чеська від вимови ч та х, польська від польська як поля, а лужицька від лугу.

Прабатьківщиною всіх Слов'ян, (від слова), званих давніше Антами, (здається від частоті вимови носівок, ан, ен, та он), була здається земля в до-річчях Висли, Німана, Дніпра та Дністра, з якої вони розселилися, але далше жили племенами опертими на родовім ладі, заки об'єдналися з племен в народи як нації. Зі східних Слов'ян виділилися три

різномовні народи. — 1) Зі сполуки в X і XI стл. одномовних племен: Полян в Київщині, Дулібів або Волинян, Деревлян на Поліссю, Сіверян в Чернігівщині, Уличів в полудневій Галичині й Тиверців над долиниим Дністром в одній руській державі зі столицею в Києві під владою князів з руського роду зачав творитися по мові руський нарід, званий тепер українським. 2) З сумішки одномовних племені Вятичів та поселенців північних Словен і Кривичів, а навіть децо з Київщини, з фінськими племенами зачав творитися в XI в. другий руський нарід званий тепер по мові і державі російським, в князівствах суздальським, рязанським і інших, а особливо від XII в. у московським князівстві, яке в часі підданства татарським ханам від 1237 до 1480 р. обєднало всі князівства, яких населення говорило інакше по руськи себто по московськи або по російськи. Московське князівство визволивши ся 1480 р. зпід влади Татар назвало ся Москворосією, а від XVIII в. з грецька Росією себто Русею. На підставі тої руської назви, яку населення дістало від руських князів, що походили з київських руських князів, Москворосія підняла плян зібрання і прилучення до Москворосії тих всіх руських земель, які належали в X і XI в. до київської руської держави під владою великих князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Цей плян російське правління виконадо в більній части поділами Польщі 1772 р. 1793, 1795 і 1815 р., бо Польща від 1340 до 1569 р. заняла була майже всі землі, заселені українським народом. Лиш одної Галичини з частю Волині й Поділля не заняла була Росія до часу кількамісячного заняття в 1914 р., бо ті землі забрала від Польщі 1772 р. Австрія і задержала до свого воєнного розвалу 1/XI 1818 р. Противцарська революція від 1917 р. розвалила і російську державу.

бо 22/І 1918 р. російська Україна проголосила себе самостійною незалежною від Росії українською державою, а 22/І 1919 р. навіть получилася з галицькою західною українською республікою в одну Соборну Україну, як державу, звану Українською народньою республікою, коротко УНР.

3) Зі сполуки одномовних племен Дреговичів, Кривичів і Радимичів та польських і децю українських поселенців під владою литовських князів втворився від XIII в. окремий по мові білоруський нарід в більшості ясноволосий, званий руським від X—XIII в. через князів з київського руського роду. Білоруський нарід числом до 10 мільонів, по вірі в 4/5 православний, а в 1/5 римокатолицький, розділений від 18/3 1921 р. між Польщу й радянську білоруську союзню з Росією і Україною республіку зі столицею в Мінську.—Книжне письменство білоруське дуже маленьке, бо від часу сполуки Литви, до якої належала від XIII в. й Білорусь, з Польщею 1569 р. в одну польську державу білоруське дворянство і міщанство спольщилося, а 1866 р. російське правління заборонило навіть щонебудь друкувати в білоруській мові, щоб приневолити Білорусів до читання російських книжок і газет, та аж в 1905 році скасувало цю заборону.

Через приналежність до Литви селянство називало себе до 1905 р. в більшості хибно Литвинами, хоч литовська мова є несловянською.

II. Де й коли повстали назви Русинів і Малоросів і їх спільна назва Українців?

Щоби на це питання відповісти, треба пройти коротко історію Руси—України, як землі від Сяну до Донця, заселеної в більшості одномовними людьми від IX в. по Хр. досі. Найстарша назва наших предків то Русини, а назва Малоросів себто Мало-

русинів появилася аж в XV в., а Українців аж в XVII в. хоч назва України повсталала в XII в. До поширення назви Малоросів як Малоросіян причинився російський уряд від $\frac{1}{2}$ XVII в., бо так називав Українців для відріжнення їх від Росіян як Великоросів. Русею, по грецьки Росією, зпочатку IX. в. називано тільки Київщину від руських князів, яких руськими мали називати Фіни та по дослідях проф. Шелухина поселенці Галичани себто Галли з теперішньої Франції називалися Русинами (Рутсени) по своєму племені і від них пішла назва Русь, а князі київські від тих поселенців називалися руськими. Були ті поселенці здається русі себто русяві, ясноволосі. Потім князі військові дружинники й купці стали називатися Русинами, а врешті таксамо і всі піддані князів руських. До поширення назви руської мови й Русинів найбільше причинилися два великі руські київські князі, а це Володимир Великий, що володів від 979 до 1015 р. над всіма повищими східними племенами, які творять тепер народи: український, білоруський і російський. Заняв він і теперішню Східну Галичину та Волинь 981 р. та завів 988 р. християнську віру, як державну, з церковним богослуженням в староболгарській мові, яку називано тому також церковнослов'янською. На ту мову переклали Кирило і Методій 863 р. Євангелія і Службу Божу. Цю мову як слов'яно-руську з огляду на її змінену тут вимову, визнав великий руський князь Володимир за державну. — Другим таким володарем був великий князь Ярослав Мудрий, який володів ще над всіма східними Слов'янами від 1019 до 1054 р. Він вславився тим, що зложив і видав руське карне й цивільне право під церковною назвою „Руська Правда“. Це право послужило потім основою для литовського статута з 1529 р., але не прийалося воно у російських пле-

мен. Та той час 75-літнього панування тих двох князів над східними як руськими ріжнѣмсьвними племенами і о ріжних їх культурах був за короткий, щоб знищити їх родовоплемінні лади й утворити з тих племен обєднану неподільну однонародну державу Русь під кермою одного князя в Київі з одною живою державною мовою, яка булаби сумішкою трьох мов. Тож князь Ярослав Мудрий по бажанню племен розділив 1054 р. державу Русь між своїх синів і внуків, як князів по племенам, які потім вже ніколи не обєдналися в одну державу Русь зі столицею и Київі. По погромах руських князівств через Татарів в 1237 і 1240 р. російські племена дісталися на 250 літ під владу Татарів, а Поділля й Київщина та Білорусь відійшли під владу литовських князів, які вживали потім словяноруської мови, як урядової, себто сумішки з церковних, українських і білоруських слів. Та вже 1385 р. Литва увійшла в державну спілку з Польщею. — В наслідок того з Польщі прийшла польська шляхта й жида, як переселенці, на наші й білоруські землі шукати собі більших просторів землі під обрїбку і ринків торгівлі, та заводити тут панщину на основі польського права і римокатолицьку віру з додатковим богослуженням в польській мові для руського боярства і міщанства, як польську віру. Ще 1340 року, а на постійно аж 1387 р. заняли Поляки й Галичину себто Східну, яка була з Волинню під владою руських князів Ростиславичів, потомків Ярослава Мудрого від 1054—1340. З галицьких князів особливо славний був володар (від 1153—1187) князь Ярослав, званий ізза великого розуму „Осмислом“, оспіваний з жінкою Ярославною в пісні „Слово о Полку Ігореві“ з XII ст. а дальше Роман, що прилучив був до Галичини й Київщину, й тому називався 1199 р. самодержцем всеї Руси, та Дани-

ло, основник Львова, як столиці замість Галича. Останній галицький князь Болеслав Юрій II називав себе князем всеї Малої Русі, або князем руської землі Галичини й Володимирії (як Волинської). Польський король Казимир занявши 1340 р. Галичину називав вже й себе руським князем. Так потім називали себе і всі польські королі аж до III розбору Польщі 1795 р. Оружні повстання визвольні галицьких Русинів в 1430, 1490 і 1648 р. не повелися против пересили. Назву Галичини й Володимирії як княжу та Русинів переняла й Австрія після заняття Галичини (як Галиції) при I поділі Польщі 1772 р. До того року лиш краківське князівство називалося Малопольщею, а не Східна Галичина, яку за Польщі називано руським воєвідством. Також в ухвалі Ради Амбасадорів з 15/3 1923 названо наш край Східною Галичиною, а не Малопольщею. В 1569 році договором (унією) в Люблині получилася Литва з Польщею ще ближче, бо в одну польську державу з одним польським соймом з задержанням лиш для литовських і білоруських шляхтичів деяких урядів в давнішій Литві. Тим договором Литва надто відступила Польщі без застережень всі українсько-руські землі поза Галичиною, заселені Русинами з виїмком Полісся. Тим робом вже майже всі землі наших предків, як руські, з виїмком теперішньої Полтавщини і Харківщини, знайшлися під владою Польщі, хоч ще перед тим до них піднесли претенсію ізза руської назви також і московські князі як руські, бо вже московський князь Іван III. в 1480 році іменував себе „гасударем (господарем) всея Русі“, та аж цар Петро I у XVIII ст. став називати себе навіть „імператором (володарем) всея Россії“, себто всіх Русей. В слід за державною сполукою (унією) земель всеї Малої Русі з Польщею наступила в 1596 р. унія право-

славних єпископів і багато священників та шляхтичів з римокатоликами в Берестю, себто перехід їх як православник на грекокатолицизм. Та православне руське міщанство і дрібна руська шляхта на цю унію не пристали й вони по містах основували церковні братства зі школами для науки церковної, а не української мови, щоб боронити православну, руську віру, бо в уніях добачували поляколюбців, а саму унію вважали за міст до переходу на латинство і до спольщення, тому що руське боярство вивчене в польських вищих школах переходило на латинство і закидало руську мову та ставало по мові і народности Поляками „для панства великого і лакомства нещасного“, на уряди й набуття землі від короля як ленна за уряди й військову службу. За оборонців селянства перед нападами Татарів, а також і православія стали українські козаки (військо, що складалося з добровольців утікачів українсько-руських селян від панщини, та дрібних українсько-руських шляхтичів) для оборони Руси—України. Це військо повстало в XVI ст. в Київщині і південнім дніпровім острові, на пограниччу з татарсько-кримською державою, звідки Татари нападали що року, на села аж під Львів, поривали Русинів і Русинок в неволю і грабили їх майно, не маючи опору в шляхоцькім польськім війську. Для визволення Українців воювало з Польщею 1625 р., 1630, 1635, 1638 і від 1648 до 1654 р. В тім останнім повстанні брали участь і многі галицькі селяни і лиш це повстання було удачне, але без пожитку для українського народу, бо без твору української держави окремої. Тому, що вся Мала Русь, що межувала з Татарщиною була предметом татарських нападів, тож називали її козацькі гетьмани малоросійською Україною, або коротко Україною. Називали гетьмани Малорусь аж поза Київ

тому малоросійською Україною, бо коли польське духовенство називало Польщу з латинська Полонією, то руське духовенство називало Малорусь з грецька Малоросією, а словянсько руську оцерковщену мову малоросійською, та себе Малоросами для відріжнення себе від неосвітних селян Русинів. І так козацький гетьман Петро Конашевич Сагайдачний в 1622 р. підписувався, як гетьман України по обох боках Дніпра. Гетьман Богдан Хмельницький у своїм універсалі, себто відзиві, з 1648 р. назвав козаків українською нацією, себто володіючим народом, як і польська шляхта називала себе нацією, себто володіючим народом у протиставленні до простонароддя як міського та сільського поспільства. Також пізніші козацькі гетьмани Дорошенко й Пилип Орлик називали наш рід лиш українським. Тому французький інженір Боплян у своїй книзі „Опис України“, (з 1651 р. і 1660 р.), що обіймав Київщину, Поділля, Волинь і Галичину, назвав весь наш рідний край Україною. Слово Україна це рідне простонародне на против Руси як княжої назви, тож не чуже і простому народови в Галичині, бо в пісні про козацького полковника Мороза сказано, що вся Україна за ним плакала. У пісні до подій з 1648 р. сказано „Червона Калина похилилася, а славна Україна засмутилася“. Подібно у пісні: „Стоїть явір над водою“ згадано про Україну, як стару Малорусь. Слово „Україна“ як приграничний край не польське, а староруське, бо в тім значінні ужите в наших літописах під роками 1187, 1189 і 1213 на означення Малоруси та для відріжнення від Великоруси, теперішньої Росії. Свої пограничча Москалі називали від давна крайними. По удачній против Польщі 1654 р. революції українських селян і козаків, яких Росіяни називали до того часу Черкасами від міста

Черкаси, гетьман Богдан Хмельницький прилучив всю Україну до Москворосії в Переяславі 1654 р. зі застереженням для України самоуправи, а то окремого судівництва, й адміністрації, а для козацького війська забезпечив вільний вибір гетьмана. Та Москворосія того перяславського договору не додержала, бо договором з Польщею в Андрусові 1667 р. Москворосія відступила Польщі всю правобережну Україну, з виїмком Києва, а собі полишила тільки лівобережну від Дністра Україну, яку потім стала називати слобідскою. Революція козаків під проводом гетьмана Івана Мазепи 1709 р. проти Росії не повелася. В 1764 р. розв'язала російська цариця Катерина II українські козацькі полки, зруйнувала 1775 р. козацьку твердиню „Січ“ і завела 1772 р. для селян і простих козаків безплатну невольничу з можливістю продажу селян панщину, звану „кріпацтвом“, яку в тім часі патентами з 20/XI 1781 р. і 16/6 1786 р. в Галичині цісар Австрії Йосиф II до 3-ох днів на тиждень, а для комірників на 12 днів в році обмежив без продажу селян як невольників, або худобу, та дозволив селянам жалуватися на своїх панів дідичів за безправства.

Цю панщину Австрія скасувала 17/4 1848 р. відплатно через селян для дворів з Східної Галичини за 58 мільонів гульденів, а Росія аж в 1861 р.

При III поділі Польщі в 1795 р. забрала Росія від Польщі за згодою польського сойму всю правобережну Україну, як Малоросію з виїмком Сх. Галичини, а в 1815 р. Холмщину й насильно перевела в XIX в. гр. католиків назад на православних, але вже з богослужебною зросійщеною церковно-славянською мовою, а не зукраїнщеною, як за князів і пізніше відправлявано богослуження і на якій досі є ще в краях, що не були під владою Росії. Ще цар Петро I з початком XVIII ст.

признавав назву українського народу, але потім російський уряд називав Українців російських не інакше як Малоросами, а їх мову малоросійською або малоруською, для меньшого відріжнення від Руських як Росіян, або Великоросів, з їх мовою руською як російською, або великоруською (московською). Тайне кирилометодіївське брацтво в Києві 1847 р., яке змагало до автономії України у все-словянській державній спілці називало нашу мову і народність українською і так її і в друках явних називано навіть по російськи.

Та слів „Україна, Українець, український“ від 1863 р. до 1906 р. заборонював російський уряд навіть друкувати, щоб Українці українською назвою не вказували на окремішність своєї української мови й народности від російської, як руської, себто московсько-руської і щоб легше перевести „обрусеніє“ обмосковщення Українців. Російський цар указом з 1863, 1876 і 1881 р. заборонив в Росії друкувати книжки й газети українською мовою, а його правління не допустило до скопу Росії 22/І 1918 р. на Україні української мови навіть в церковних проповідях та до науки й навчання українською мовою, хоч дозволило в 1905 р. на науку навіть жидівської та татарської мови. Так то ворожа була московська Русь для нас як Українців. Тому то в російській Україні мимоволі на урядовий приказ стали Українці називати себе Малоросами, а свою мову й народність малоруською. Така то доля поневоленого народа, що пануючий нарід хоче поневоленому народови навіть змінити назву на таку, яка потрібна і пожиточна для його влади і винародовлення. Для мнимого оправдання заборони друків українською мовою написав у 1863 р. царський російський міністер Валуев ось таку по хибній науці Іреча дурницю: „Нікакова малоросій-

скаво языка не било, нет (нема) і бить (бути) не-
 может, общеруский язык (себто книжний москов-
 ськоросійський) даже (навіть) гараздо (багато) па-
 нятніє (зрозуміліщий) для Малоросіян, как так на-
 зивавмий українский. Наречіє (говір) Малоросов, то
 рускій язык, іспорченний (зіпсутий) влїянїєм (впли-
 вом) на нево Польші“. Та коли многі церковні й
 татарські слова в російській мові її не зіпсували
 і не зробили говором, то деякі слова мимовільно
 від Поляків як володарів прийняті, нашої української
 мови не зіпсували так, щоб міністер Валуєв назвав
 її аж говором з російської мови. Але не зробив її
 говором, бо почавши ще від оречення мовозневця
 Чеха Шаарика 1826 р. і другі славні мовознавці як
 Шляйхер, Мікльосіч, Ягіч, Лавровський, С. Стоцький
 Срезневський, Корш і Шахматов, та Бодуен де
 Куртене і багато інших, а в кінці й потербурська
 Академія Наук в 1905 р. визнали українську мову,
 як язык за самостійну, окрему від російської і поль-
 ської а не за говір. А вже крайню брехню написав
 міністр Валуєв, що Українці, чи по його висказу
 Малороси, ліпше розуміють чужу їм російську мо-
 ву, як свою матірню рідну українську, бо про це
 переконався кожний старній чоловік в часі світо-
 вої війни. Якби так було, то галицькі Росіяни (Га-
 ліцкорусські ілі Малоросси) не видавалиби для се-
 лян по українськи газети „Землі і Волі“ тому що
 селяни не розуміють по російськи і не хотіли й не
 хочуть вчитися по російськи, хоч перед війною для
 них надрукував Бендасюк граматику. Тож Головна
 руська Рада у Львові в 1848 р. на своїм зборі ви-
 знала, що галицькі Русини лиш з російськими Укра-
 їнцями творять нарід одномовний і зажадали поділу
 Галичини на два краї: польське-краківське-князів-
 ство і на Галичину з волинською Володимирією як
 руську себто русинську. Та на жаль цього жадання

австрійське правління мимо обіцянки не лиш не сповнило по волі Поляків до скону Габсбурської Австрії, та ще від 1867 р. віддало всю владу у Східній Галичині Полякам, які з Німцями творили в австрійським Парляменті постійну законодатану більшість, підпомагану проти нас австрійським цісарем Францом Йосифом I як зверхником Австрії так, що від 1907 р. до Парляменту мали по I послові 40.000 Німців, 45.000 Поляків, 50000 Чехів, і одному аж 110000 Русинів, щоб Русини не могли дійти до влади в Австрії. Словом Австрія була для Русинів мачухою і не змінила теж в Галичині руської назви на українську, а хіба до свого скону признавала українську назву за неурядову з огляду на Поляків і Росіян, щоб їх невражати задля України.

По удачній російській революції в 1905 р. і по введенню куцої конституції в Росії дозволило російське правління своїм Малоросам тільки називати себе Українцями, а мову і народність українською і друкувати книжки й газети по українськи, але не допустило в Російській Україні мови до шкіл, урядів і до церкви як проповідної і катехизмової, а дальше обовязувала там урядова мова російська як руська. Тож так від 1905 р. явно стали російські Малороси на ново називати себе Українцями, а свою мову й народність українською для ясного відокремлення (сепаратизму) від російської. В слід за тим виступили в 1907 р. професор Грушевський і Льонгин Цегельський та соймові і парляментські послы з прилюдним жаданням, щоби і галицькі Русини для виразного й по назві всенародного культурного як поступового обднання, добровільно перезвалися також Українцями на основі міжнароднього права про самоозначення. На це згодилися Русини всіх партій та освічені безпартійні з виїмком членів і прихильників „русско

народної¹⁰ москофільської себ то москволюбної партії, бажаної обмосковлення нас, себто російського обрусення, бо вони почувалися Росіянами як Рускі. Сотки тисячі Русинів кількаразовими більшостевими виборчими голосуваннями до 1914 р. і за Польщі на українських кандидатів і завжди вибором більшого числа українських послів як москофільських найвиразніше заявили себе Українцями. В 1914 році у світовій війні виставили Українці проти Росії, що бажала прилучити до себе Східну Галичину для „обрусення“ і галицьких Українців, легіон добровольців з Укр. Січових Стрільців числом до 20000. Та хоч Поляк, австрійський генерал, Лямезан признав з них лиш 2000 для забезпечення влади Поляків в Галичині, то своєю кров'ю закріпили вони українську назву. Коли Росія цю війну програла проти Австрії й Німеччини, та коли 22/1 1918 р. російська Україна проголосила себе окремою від Росії українською державою з републиканським ладом, як заселена більшістю українського населення, то назвала теж законно мову і народність його українською. Також Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина берестейським договором з 9/2 1918 р. признала Україні ці назви як правні. Східна Галичина після розвалу Австро-Угорщини проголосила 1. падолиста 1918 р. себе Західно Українською Народною Республікою як незалежною державою і перезвала законом нашу досі в Австрії звану руську мову й народність законно на українську. Колиж дня 22/1 1919 р. обі ті українські держави правно получилися в одну самостійну соборну й незалежну державу, як Українську Народну Республіку, то українська назва стала дійсно всенародною. Та недовго ця держава існувала, бо з поминенням права самоозначення дорогою плебісцитового голосування на вибір державної приналежности, Поль-

ща й Росія виступили війнами проти України для поділу її як Руси поміж себе, як 1667 р. не хотіли признати української нації як народа, управненого до утворення собі української незалежної держави.

Коли Україна програла війну задля перемоги польських і російських війск, то ще Росія і Польща вели війну між собою о означення між ними границі на українській землі. Остаточню цю війну проти большевицької Росії виграла Польща при французькій помочи. Договором в Ризі 18/3 1921 р. як польським законом з 15/4 1921 р., оголошеним 18/6 1921 в Нр. 49 поз. 299 і 300 В.з. Р. П. признали радянські спілкові (союзні) республіки Росія й Україна Польщі Холмщину, Підляше, Полісся, Волинь і Східну Галичину по так звану рижську границу. Польща признала тому українську соціалістичну радянську як союзну з Росією республіку поза так званою рижською границею, яка мав лиш обласну законодатну самооправу (автономію) у внутрішніх адміністраційних, судових і освітніх справах без українського війська і інших справ. Росія з несамостійною Україною застергла, для українського населення признаного Польща в VII арт. того рижського договору ось що: „Польща дає особам **української, російської і білоруської національностей** (по польськи: „**українскей, російскей і бялорускей народовосці,**“ а по російськи: **українской, русской і беларусской національностей**“), що є в Польщі на підставі рівноправности національностей всі права, які забезпечують вільний розвиток культури, мови і виконання релігійних обрядів. Так само Росія й Україна забезпечують особам польської національности, що перебувають в Україні, Росії і Білорусі всі ті самі права. Особи української, російської й білоруської

національності в Польщі мають право в межах внутрішнього законодавства культивування (плекання) своєї рідної мови, організувати і підтримувати свої школи, розвивати свою культуру й закладати з цією метою товариства та спілки. Цими самими правами в межах внутрішнього законодавства будуть користуватися особи польської національності, що перебувають на Україні, в Росії і Білорусі". На основі того рижського договору Росія пересунула границі своєї держави на північ від Кієва, бо повсталала радянська Україна, як союзна республіка і тому давня Росія зменшена і є тільки союзною республікою, а держава незивається не Росією, а союзом соціалістичних радянських республік коротко С. С. Р. Р., як з Росії, України і інших.

Хоч для російського, українського та білоруського населення в Польщі рижський договір признав лиш спілкове і товариське самоврядування, то Рада Амбасадорів Антанти признаючи 14/3 1923 рижську границу як дійсну застерегла від себе для Східної Галичини більше як рижський договір, бо областну законодавну самооправу (автономію) в деяких справах, але польський уряд тої автономії по думці свого польського закона з 26/9 1922 р. ще не увів в життя, бо з виїмком польських соціалістів всі польські партії противні автономії, хоч узи скали були для себе автономію в Галичині від Австрії.

Так то українську назву мови й народности як національності признано законно й міжнародно рижським договором як одну і всенародну замість давніших інших ще назв ось таких: 1. руської, 2. русинської в Галичині, 3. полуднево-руської, 4. малоруської, 5. малоросійської, 6. українсько-руської, 7. русько-української, 8. руської, як русинської, 9. в XVI ст. російської, 10. галицько-руської,

11. згідливо хахляцької, як мужицької, 12. слов'яноруської, із західно-руської. Тож по польськи, російськи та в нашій українській мові тепер наша мова і народність в Союзі радянським і в цілій Польщі і Румунії та в Америці називається тільки українською, а так само і народність. Тож правно українська мова і народність не може бути утотожнювана з руською, як російською.

Лиш по російськи кажучи російська мова і народність називається руською згідно з VII арт. рижського договору, але по українськи, по білоруськи і по польськи називається вона правно міжнародно тільки російською, як тотожною з руською з огляду на російську як руську національну тепер державу і для відріжнення ясного від української яку це невідповідно дехто в Галичині, Буковині і Підкарпатській Русі називає руською і тим викликає баламуцтво, коли не вважає себе за Росіянина по народности. Тим робом давніші назви російської мови, а то як великоруської, великоросійської, руської і московської в нашій мові і польській, та білоруській зістали скасовані не лиш для міжнародних зносин, але і приватних та державних. Названо по польськи і по українськи російську мову не руською, але російською, бо в XVIII ст. називано в Росії урядово і в письменстві російською мовою і аж від XIX ст. замість російської назви зачато на ново урядово по російськи називати російську мову й народність руською для обрусенія.

Так то назва української мови і народности як одна з між 14 назв остала одинока і повинна бути тільки одинока, бо хто називає свою мову і народність ще руською, то кожний розумний чоловік може уважати її за російську. А зрештою коли правно кожний чоловік має крім імени тільки одну правну назву, той мова і народність мусять правно

мати одну назву для відріжнення її від інших. Як кожний чоловік може за дозволом уряду змінити свою назву, а жінка при виході замож навить мусить змінити назву по чоловікови, так кожний нарід може назву своєї мови і народности змінити через своє самоозначення і на основі закона, та міжнародного договору, щоб мати лиш народну державну одну назву. Насамперед українську назву прийняла законно українська народна республіка, а потім рижський договір.

Тож коли пізніше польський сойм, що складався в більшости з ендецьких всеполяків без голосів українських послів і без зазначення зміни назви назвав українську мову і народність в законах з 26, 9 1922 р. і з 31, 7 1924 р. руською (русинською) себто руською, як русинською, то це значить, що польський уряд уважав лиш дальше руську, як русинську назву свою історичну за тотожну з українською і що тому лиш можемо називати нашу мову і народність руською, як русинською. Однак не мусимо так називати, бо маємо по рижському договорі также право називати її тільки українською для ясного відріжнення від руської як російської, а то тим певніше, що повищий закон з 1922 р. і 1924 р. не змінили виразно 7 арт. рижського договору. На зміну української назви на руську мусівби був згодитися також радянський уряд, а він на таку зміну не згодився, бо навіть польський уряд не звертався до нього з жаданням зміни назви. Ендецькі всеполяки подали в повищих законах з 1922 р. і 1924 р. назву руську як русинську з чисто польських історично державних причин і щоб по можности викликати в українського населення в Польщі переконання, що воно є іншим народом, або лиш племенем ріжним від українського народа, що заселює радянську українську республіку. „Слово

449

449

Польське“ як всепольська газета очевидно в Нр. 280 з 17. X. 1924 р. так зрозуміло цю зміну назви, коли зазначило, що всеполяки „будуть називати дальше польських Українців Русинами, бо Русини як Українці зазначувалиби як нарід перед світом свою мовну і культурну єдність з Українцями з державної рядянської України, в якій школах вже вчать хибно, що українська держава повинна сягати аж до ріки Сяну в Галичині, бо аж так далеко на захід живуть Українці в більшості“. В слід за повищими законами приказало Міністерство Освіти і Віроісповідань називати в державних школах польських українську мову руською, як русинською, учителям і ученикам, які одначе поза школою називають цю руську як русинську мову згідно з рижським договором лише українською, бо уважають цю назву за всенародну, ясну й таку, що виразно відділює нас від руської, як російської. Але згідно з рижським договором польське правительство в конскрипційних запитах з 9. XII. 1931 р. помістило назву українську (руську). а при російській мові додало лиш в скобках (великоруську) як неурядову необовязуючу назву.

З огляду на устійнення рижським договором назви української народности й мови як одинокої всенародної можемо називати нашу минушу від IX в. руську державу українською, а наших предків Українцями, хоч вони називалися Русинами, а потім Малоросами і аж від XVII ст. Українцями. Так то наші предки з Київа переняли назву Русинів, а Київлянам потім передали ми назву Малоросів, а наконєць з Київщини переняли ми як меншість назву більшости Українців для всенародного обєднання культурного з ними. З повищого впливає, що назва Русь і Русин означає державну приналежність до київської Руси Володимира та Ярос-

лава Мудрого, а потім до Польщі, Малорусь і Малорус то приналежність до Малоруси галицько-волинської аж до правого берега Дніпра, Малоросією була лиш Наддніпрянщина приналежна від 1654 і 1795 р. до Росії аж по Збруч заселена Малоросами без Галичан, а Україна і Українці то народно-культурна Наддніпрянщина і Наддністрянщина з Буковиною й Закарпаттям з одною книжною живою мовою українською від 1798 р. Тож недокладні є назви: Русь, Малорусь, і Малоросія. Зазначую, що зміною назви Русинів і Малоросів на спільну Українців зазначили так Русини як і Малороси, що весь край в більшості ними заселений називається Україною, і що одна і та сама умова, як духова, культура обіймає всіх Українців. Як Русини і Малороси перезвалися на Українців, так Німці з Голяндії від XV стл. перезвалися на Голяндців і свій голяндський говір німецький зробили книжною мовою та признали себе за голяндську народність. Колишні Римляни змінили свою назву на Італійців, Кельти-Галли, або по Несторовій літописі Галичани від своїх королів з племені Франків перезвалися на Французів. Як давніше так звані східно-словянські племена звані руськими по князях, розділилися на три різні по мовах народи, а то Українців, Білорусів і Росіян, так подібно норманські племена розпалися на 3 різномовні державні народи, а саме Данців, Шведів і Норвегів, та ніхто їм не закидає, що поділилися для угоди Німців або Англійців, як закидають неоправдано Росіяни Українцям.

Як Русини і Малороси обєдналися народно одною зміненою українською назвою як Українці, так Волохи, Молдавани й Бєсарабці по 1856 році обєдналися одною назвою новою зміненою як Румуни, а тепер Хорвати й Сєрби змагають до обєд-

нання як Югославяни з огляду на спільну мову і культуру і почуття одної народности. Східні Лехіти (від лехи—грядки або загону) по укр. Ляхи, прийняли від західних назву Поляків.

III. Що означають слова: рід, племя, нарід, народність (національність) і нація та держава?

Всі повищі слова означають від родини дальший ступінь згуртування, як витвір людської культури (поєступу) від первісного стану дикости і варварства людей. Культура то діяльність людей спрямована до матеріяльного їх поліпшення та умового як духового збогачення їх життя. Є три відміни культури:

1). Матеріяльна, яка обіймає всі матеріяльні потреби людей, що відносяться до харчу, посудин, домів, одягу, обрібки землі, зброї і т. п. Вона показує розвиток кожного народа що до богацтва.

2). Суспільно-господарська культура показує розвиток людських згуртувань (організацій) в роди, племена, народи, нації та держави, а далі клясовополітичні, народностеві (національні-народні) партії та господарські спілки кожного народа й товариства, та натуральне господарство з обміном і грошеве з промислом і торгівлею.

3). Умова або духова культура, мов душа народа обіймає собою мову і її говори, словесність і письменство (літературу), шкільництво, опис подій народу, як історію і науку, релігію як віроісповідання, мораль та всяке мистецтво, як будівельне, музичне, малярське, різьбарське і т. п.

Розвиток вселюдської культури подає обширно книжка Михайла Залізняка п. н.: „Як люди доходили до кращого життя“ вид. Т-ва Просвіти в ціні

4 зл., а коротенько „Самоосвіти“: Др. Орловського: Про найстарші часи людського життя на землі в ціні 55 гр., та І. Кринякевича: Історія українського народу, вид. Просвіти в ціні 1 зл. 80 гр. і Дра Огієнка: „Українська культура“.

Українська культура то своєрідний питомий перетвір людської культури в різних напрямках. Коли люди зачали поселюватися на постійно, щоб жити переважно з хліборобства в сполуці з плеканням худоби, а не як в стані дикости і варварства жити зі збірки лиш овочів та ловецтва і рибальства і випасу худоби, та для спільного мирного і лекшого життя та для оборони лучилися споріднені родини у більші до 100 людей спілки як роди, а роди в громаду. В Росії рід звався общиною, а в Сербії задругою. Рід був під начальством господаря (по російськи гасударя, по церковному господина), або старости, а громада під управою сільського старости. Союз — спілка посвоячених родів називався племенем, а начальник племені з осідком в місті (городі обгородженім селі) називався князем. Був він воєнним начальником і провідним суддею. Вічевий збір господарів і старостів під проводом князів називався народом, як представництво родів і племені. Рід і племя сполучували спільність крові і культури, а з неї особливо спільність мови й віри як релігії. Господарі й старости були і духовниками, що ще досі видно з весільних українських обрядів. Та коли племя побідило сусідне племя і часть членів його перемінило в холопів (рабів, себто невільників), то розселювано тих побіджених як холопів не родами а родинами, щоб вони безплатно працювали на побідних завойовників як господарів бояр. Звідси ті останні стали вважати себе народом. Князь так ставав управителем побідженого і свого племені та тим самим

й всіх родів і мав вже приватну землю, як і його бояри. Ось так повстала приватна родинна власність побіч родової спільної власности, а з приватною власністю пануючий нарід з дружинників, боярів, в Польщі званий шляхтою. Той шляхотський нарід для відріжнення від представників родів як народа став з огляду на свою більшу і державну владу називати себе полатинськи нацією (народом) від XVI. в. в Польщі. Той пануючий нарід владу в державі відібрав від простого народа, як поспільства.

Дружини під проводом київського князя Володимира Великого і його наслідників доконали масового розвалу у Східній Європі родових племен. Коли зникла велика держава племен Русь Володимира і Ярослава Мудрого, то мовби на то, щоби постійні міжусобиці руських князів від 1054 р. постійно дальше розвалювали племінні роди на поневолені селянські родини, які мали працювати як хлопи—невільники на князів і їх військові дружини як нарід боярів, приватних землевласників, як земельних володарів над хлопами, а zarazом воїнів і суддів та опікунів торгівлі і ремесла. Цю мирну владу їх мусіло піддержувати у підданих християнське духовенство словом божим, а за це воно діставало від князів і бояр завойовників земельні наділи і підданих, а представники його єпископи діставали доступ на ради, віча князів і бояр, а в Польщі на сойми і соймйки шляхти. Ось так у войовничий спосіб повстала середовічна шляхотська держава, (від слова держати, по польськи паньство, бо давніше землею називалося як трівка спільнота людей, постійно поселених на великій області (території) під верховною владою законодатною, управляючою, судовою і військовою шляхти, як февдальних панів з королем без влади на чолі, як зверхником, що мав підписувати важні договори та роз-

давати заслуженим шляхтичам, як панам (банам володарям), незаселені землі з вільними селянами на панщину. Також король був земельним посідачем так званих королівських дібр та тому титулував себе таке паном. Тому що державна і в громадах влада належала в Польщі лиш до шляхти, якої як нації було до мільона, тож Польща називалася. Річю посполитою (республікою) польською з виборним королем, мовби президентом, як зверхником (сувереном) на чолі. Так було і в західній Європі, але там клясові відносини дещо змінилися по поділі Польщі. У Франції 1789 р. допущені послі з мінщанства (буржуазії) як більшість, засівши в парламенті поруч з шляхтою і духовенством проголосили й себе нацією, як називала себе шляхта з духовенством та ухвалили звільнення французького селянства від панщини і наділили його землею шляхти. В Австрії аж 1848 р. по знесенню панщини багатше українське селянство, як руське (русинське), дістало правну можливість вибирати своїх послів до австрійського парламенту. Тим робом і українське селянство в Австрії 1848 р. признано за співволодіючу націю, а в Росії аж 1906 р. на основі куцої конституції дійшло селянство до права посереднього вибору послів до законодавчої думи по удачній революції. В 1848 р. робітництво зажадало у відозві написаній Каролем Марксом, допущення і себе як національної кляси до вибору послів, щоб стати володіючою в державі нацією, але не в шляхотським і міщанським значінню. Аж в 1918 р. осягнуло робітництво диктаторську владу в ССРР, але більшість населення з неї дуже невдоволена, бо не має що їсти, ні в що вратися, не згадуючи про диктаторську політичну владу. Тож слово нація, у відріженню від народа, як маси тепер одномовних людей, означає ті кляси народа, які володіють у своїй

державі, або в ній не володіють, але за попередньої державності володіли на області тої держави, заселеній в більшій частині їх одномовним населенням, як народом і змагають до віднови своєї держави. Тому то український наріч навіть по поділі 18/3, 1921 р. української держави між СРСР і Польщу все таки лишився нацією, бо польський закон з 26/9 1922 та ухвала Ради Амбасадорів з 14. III. 1923. застерегли, для Східної Галичини, законодавчу самоуправу (автономію) в деяких справах тому, що вона в 65% як більшості, заселена Українцями, хоч в Польщі в до 7 мільонів на загаль всього населення в Польщі до 32 мільонів, а 40 міль. всіх Українців. Коли руську державу Володимира Великого й Ярослава Мудрого признати за державу племен, то початків української нації можна доглянути ще в племінних державах перед Володимиром Великим, а по смерті Ярослава Мудрого в племінних державах, а особливо в утворенню галицько волинської держави в 1054 р. яка деколи від 1054—1340 р. обіймала й Київщину. По смерті Ярослава Мудрого 1054 р. зачали формуватися нові національні держави, як галицьковолинська для українського народу і суздальська та новгородська для російського народу, які відкололися від неоднїсної Русі в XI в., коли галицький князь Роман Мстиславич, обєднавши всі тоді заселені землі нинішньої України з виїмком Чернігівщини, проголосив себе 1199 р. „самодержцем всеї Русі“, під якою розуміти треба лиш нинішню Україну і тому то постаралися галицьковолинські князі о оснування 1302 р. окремої галицької митрополії. З другої сторони суздальський князь від 1169 р. старався о установлення окремої від київської митрополії в Суздальщині в Володимирі над Клязмою. Прилучення білоруських земель до Литви 1240 р. рішило про повстання білоруського народу,

для якого утворено навіть окрему литовську а по правді білоруську митрополію в Новгородку коло 1360 р. як другій столиці побіч Вільна, бо Литовців перевела польська шляхта і Німці на латинський обряд. Правда, були спроби письменними знаками мови обєднати Білорусь з Українцями, але вони не повелися, бо відлучення люблинською унією 1569 р. українських земель від Литви урвали ті спроби. Обєднання майже всіх українських земель від 1569 під владою Польщі і її неприхильне тоді відношення до православної віри, та викликання спольщення боярства тим більше причинилося до утвердження витвореної від XIII стол.—XVI стол. української нації, яка станула в XVII ст. до боротьби за свое визволення, яке наступило аж в 1918 р. з під займанцицьких держав народностей, а то Росії та Австрії. Не удержалася Соборна Україна через перемогу двох сильніших сусідів і замалу участь Наддніпрянців несвідомих значіння своєї держави в їх боях проти Росії. Коли по дослідах проф. Гандельсманна англійська і французька нації утворилися остаточно в XIV стол. то українськз нація повстала ще скорше. Якщо держава обєднує весь одномовний нарід, то називається національною соборною державою. Національна держава, то примусова трівка спільнота одномовних в більшості людей на даній області з верховною (суверенною) владою, що кермує національною як законодатною, виконавчою й судовою владою для уладу відносин тих людей і їх оборони в часі мира і війни. Обласним національним більшостевим меншинам належитья обласна автономія, а необласним меншинам права з арт. 109—112 польської конституції. Польща управляє собою як національна держава, але властиво є державою націй з огляду на Українців і Білорусів, яких частини в більшості заселяють більші області Поль-

щі. Росіяни і Жиди не є обласними націями в Польщі, бо не заселяють в більшості відповідних областей. Тому то їх мови, як необласні не є предметами науки в державних школах в Польщі. Тож нація означає духову сполуку одномовних одиниць з однаковою протонародною культурою як рідною. Це життєздатна об'єднуюча форма капіталу і праці, яка веде до розвитку рідної культури і та її оборони перед винародовленням пануючою нацією.

Національність (від слова латинського націо—нація) або народність в перекладі означає свідоме почуття приналежності до нації як народу: 1) по його культурі (поступі), а особливо з культури по мові та 2) по змаганням нації до автономії або навіть до державности, а то для удержання себе в чужій державі зі змаганням духового національного об'єднання. Тому, що кождий нарід змагає до такої мети себто до фізичного й морального об'єднання у своїй державі, бо лиш національна держава може заспокоїти всі потреби нації, тож народність є правним чинником, з яким числиться кожна суспільність і держава. Відповідно до повищого почування є нації: польська, українська, чехословацька, російська і т. п. Та сама розговорна, матірня мова ще не рішає про національність, як доказують приклади коло 60 тисячів „галіцкоруских як Росіян“ та коло 200 тисячів східногалицьких латинників як Поляків, бо хоч всі вони говорять і думають лиш по українськи, то все таки не почувуються Українцями ні Русинами, подібно як не всі Жиди, що говорять лиш по польськи, почувуються Поляками. Значиться почуття приналежності до нації як народу є дуже важним побіч рідної мови й культури чинником при означенню національности. Це почуття набувається зі знання історії як переказу про рідних героїв та з мови й культури. Тож

коли ми переконані, що ми є Українці, то ми в них, хочби незнати хто, тому перечив.

Національним (народним) є все, що означає національність в якийнебудь спосіб, або змагає до викликання національного почуття. В першій ряді національною то є книжна (літературна) мова, як зародок національності. Націоналізм (народництво) то змагання націоналістів (народників) до збереження народності й нації і до викликання в народі державних національних почувань і змагань. Противниками націоналістів є універсалісти космополіти як всесвітники, а то клерикали—чорні, шляхтичі—сині, капіталісти—жовті і большевики—червоні, змагаючи до одної всесвітної держави з одною державною мовою. Кличами націоналіста Італійця Мацціні з 1832 р були: незалежність, єдність як соборність і свобода італійської нації. Кличем Тараса Шевченка була потреба української держави як потрібна своя хата, бо в ній своя правда як право і справедливість, сила і воля як свобода. Тож його глибокою вірою було, що „встане Україна, світ (як світло по укр.) правди засвітить — і помоляться на волі невольничі діти“. Цю віру і нам передав).

IV. Якої книжної мови вживали Русини за княжих часів і потім, а якої від 1798 р. як Українці уживають?

Мова то твір живої людини, що об'єднує і зв'язує людину з іншими людьми при допомозі голосових звуків і зорових написаних знаків та сполучує невидиме духове життя людини з видимим зовнішнім світом. Лиш чоловік задля більшого розуму здібний докладно висказувати звуками, поодинокими словами й реченнями, приступними для слуху, або писаними

знаками, видимими оком свої гадки, почуття й волю. Без мови ми не розвивалисяби. Мовою й письмом пізнаємо культуру з минувшини і сучасности. Тож матірня мова, то найважлиша, побіч почуття, об'єднуюча основа народности і народної культури. Тому сказав Шевченко: „Чужого научайтесь та свого не цурайтесь“. Хто намагається приневолити людину, щоб вона закинула рідну мову, як розговірну й думкову, та приняла чужу мову, то хоче її поневолити й так зіпсувати її (здеморалізувати), щоб погорджувала своїми предками й виреклася культурної з ними звязи, словом вбити в ній почуття рідної народности.

Звуки мови добуваємо з мовного органу, а саме пропускаємо струї повітря з легенів крізь голосову щілину в горлі, та устну яму, ніс, зуби й губи. Звуки мови називаються голосівками або самозвуками. Є їх 6: а, е, і — о, у, и. Всі вони можуть бути йотовані. Інші звуки мови різної довготи, то приголосні (шелестівки або співзвуки). По первісній міміці людська мова, у відріжненні від звірячої мови, тому так розвинулася, що людина завдяки своєму розумові вмів складати звуки (артикулювати) й так творити слова, а з них речення. Найбільше українських слів повстало з прасловянських слів пр. з пня „прав“ повстали: правити, виправити, відправити, доправити, заправити, направити, оправити, поправити, підправити, переправити, справити, управити, управляти, право, правда, правий, правний, правничий, праведний, правитель, управитель, правління, правительство і т. п.

Протягом многих тисяч літ наші предки переняли від сусідних народів до свого слівника много їх слів, але що до звучні їх зукраїнчили. Так від Кельтів Іалів переняли Українці слова як: слуга, гуня, колоти, кліть, тісто, літо, могли. Від Готів при-

няли слова такі, як: меч, полк, хоругва, хижа і т. д., загалом від Германів понад 300 слів прм. князь, ївалт, почта, ринок, мусіти, рахувати, смакувати, цегла, дах і т. д. — Від Греків переняли особливо богослужебні слова з церковно-словянською староболгарською богослужебною мовою прм. єпископ, митрополит, дяк, пономар, себто паламар, кадило, церква, цвинтар, вишня, капуста, кіт, корець, кутя, криниця, скриня, макітра, миска, огірок, сак і т. д. Від Римлян перенято такі слова як вітвар, дім, мур, оцет, рожа, цісар. Від Перзів прийшли до Словян слова як: бог, господар, господин, а в скороченню з огляду на Бога Господь і т. д. Від Арабів походять слова: могорич, харч, майдан і т. д. Від турських племен: гарбуз, лоша, опанча, товар, а від Татарів: козак, аркан, кабан, кафтан, кнут, саранча і т. д. Від Турків прийшли слова: бугай, булава, бунчук, гайдамака, тютюн. Від Фінів слова: конопля, хата, корж, лемішка, хміль, чміль. Від Чехів: злочин, істота, гетьман, право, справедливість і т. д. Ще більше прийшло від сусідів Поляків і Росіян, з огляду на їх владу над Україною і на їх численне поселення на Україні, та від Болгарів, як сказано багато через богослужебні книги; але згідно з рішенням російської Академії Наук. в 1905 р. польські і інші чужі слова не затемнили основ української мови у її звучні і співнику.

Отже з історії української мови виявляється історія українського народу. Називаємо цю мову українською, а себе Українцями, бо край замешкалий в більшості людьми, що говорять тою мовою, називаємо Україною, згідно радянською, румунською, польською і чехословацькою Україною. Українська мова відокремилася як жива від прасловянської мови, чи від словянських говорів в VIII ст. по Хр., або з початком IX ст. і далі розви-

валася як самостійна, та розвивається даліше.

Ділиться вона на два говори а то полуднево-східний і північнозахідний. Головна різниця між ними така, що в південносхіднім говорі від XIV ст. голосівки о та е в замкнених складах перейшли вже в і нпр. дім, лід, а в північнозахіднім говорі ще і досі є двозвук уо або самозвук у або ю нпр. дуом або дум, люод або люд. Кожний з говорів ділиться на говірки, однак всі Українці добре себе розуміють, бо звукові різниці між говорами і їх словами невеликі. Поділ на говори сягає до XI в. Що до звучні від XI до XIV в. то староруська мова сміло може бути названа староукраїнською, бо тоді вже говорили як тепер нпр. **матір, сім, не матєр, сем; стіна не стєна, німий не нємий; чоловікови пославшому, не человеку пославшему; тобі, собі, не тебе, себе горницю не їорницю; год не їод, день не дєнь, несїть не нєсїте; несе, буде, не нєсєть, будєть.** Дуже характерний для української мови перезвук о та еві — у таких словах як стіл — піч, а стола, печи. Був чистий повноголос нпр. **молоко не малако.** В Білорусів і Великорусів повстало таке акання аж у XII в. під фінським впливом, як ствердив проф. Будде.

Від живої мови треба відрізнити книжну мову, як мову богослужебну, розговірну освічених (інтелігентів), урядову, навчання в школах, науки, газет, театру і письменства (літератури), яке представляє в піснях і оповіданнях людські почування, думки і переживання з намірами виявити в тих писаних творах правду, добро і красу. З усної народної словестности пісні, думи, казки й байки, та пословиці стають письменством або з латинська літературою аж з хвилею їх надрукування, або хоч списання. Український нарід між Слов'янами має найбагатшу устну народну словесність побіч Сербохорватів.

Живій українській мові не судилося ще за руських княжих часів стати книжною мовою і знаряддям (органом) українського письменства, бо ніхто не вмів переложити церковник книг на староруську як українську мову. Тому князь Володимир Великий, охрещений на імя Василя, завів на Русі християнство з церковнословянською званою також староболгарською богослужебною мовою як і книжною. Щоб ця мова була зрозуміла тодішнім Русинам читано по українськи староболгарські голосівки носові он, як у, нпр. **ронка — рука; ен як я нпр. ренса як ряса; е як ї нпр. тѣло як тіло; і як и нпр. піти не петі. Господи помилуй не Господі, або господі помілуй; многая літа не многая лета, шт як щ або ч еще, свіча не еште, свешта.** Натомісьць Білоруси й Великоруси себто Росіяни читали й читають богослужební та церковні і світські книжки написані церковно-словянською мовою по російськи чи по білоруськи нпр. **рука, ряса, але тело, петі, Господі зглядно Господі помілуй, Многая літа як многая лета, добраво зглядно добрага челавка.** Остільки лиш чужу як мертву церковнословянську мову зукраїнцено, зросійцено і збілорущено, що до звучні. Дещо інакше ще цю мову зсербцено. Крім цього церковнословянська, або староболгарська мова ріжнилася й ріжниться від української й тим, що там не було повноголосу, але **ра, ла, ре, ле,** (між двома шелестівками) нпр. **браздна по українськи борозда, клас — колос, бреза — береза, жлеза — железа.** Надто було і є багато ріжниць у відміні церковних іменників і дієслів, а врешті був і є зовсім відмінний словник української і церковно-словянської мови. Тож грубо помилився літописець Нестор з XI ст. що „славянський і руський язик єдино єсть“. Таюже не обєднала та церковнословянська мова всіх східно-

словянських племен, як руських з огляду на читання церковних книг по українськи, російськи, й по білоруськи. Крім того Росіяни витворили свої обряди релігійні з будовою церков з початку з одного квадрату, а не трьох.

Коли Методій 861 р. підчас свого побуту в Корсуні не розумів добре руської мови, то й Русини не могли добре розуміти церковнословянської мови як староболгарської. Різницю між церковнословянською а українською мовою можна ствердити хочби з молитвенника, який подає Службу Божу також в перекладі.

Що правда в другій половині XVIII в. під впливом вищої української культури завів був Синод вимову церковно-словянської мови богослужбової по українськи і між Росіянами, але в половині XIX в. завів назад російську вимову і увів її також на Україні й вона обов'язує досі і в Польщі, а російські батюшки хибно твердять, що українська вимова то польська, а плетуть це для обманливого „обрусення“ Українців. Для зрозуміння церковної мови тому вже від XVI в. появляються словники церковно-словянської мови. В зукраїнченій церковно-словянській мові відправляється богослуження тепер лише в Галичині і на Закарпаттю, а у всіх майже православних церквах в Польщі і в Росії, та в більшості церков православних на Україні відправляється богослуження і досі в зросійченій церковно-словянській мові зі страху перед московськими большевиками. Лиш в кількадесяти церквах православних на Україні і в кількох православних церквах в Польщі відправляється богослуження по українськи, з книг переложених з церковно-словянської мови на українську мову, але большевики таких священників гірше переслідують, добачуючи в них свідомих Українців, контрреволюціонерів.

На Буковині румунський митрополит від 1919 р. запровадив майже у всіх православних церквах богослуження по румунськи, як в Румунії від 1856 р. З того виходить, що лиш греко-католическа церква, та галицько-православна в Америці з Галичан заховали зукраїнщену богослужебну мову в інтересі Українців, а православна церква на російській Україні і в Польщі, для котрої багато крови пролило українське козацтво, стала противником української мови і народности, коли дісталася під владу Росії і російських священників, які ужили зросійщеної церковної мови для обросійщення Українців. Разом з богослужебними книгами переняли східні Слов'яни і все інше болгарське письменство в церк. слов. мові, яка по думці проф. Свенціцького була лиш до 1050 р. ще досить зрозуміла Київлянам, оскільки не була списана питомим болгарським правописом. Князі зробили її книжною та урядовою у всіх племінних князівствах з закараскою українською та московською. Згодом і Русини стали перекладати з грецької мови на цю так зукраїнщину церковнослов'янську мову життєписи святих, проповіді, повчаючі збірки, а також списувати власні проповіді, життєписи, літописі і т. д. Особливо славні твори світського змісту: „Руська Правда“ і „Слово о Полку Ігореві“, що відноситься до війни з 1185 р. В цих питомих і перекладних творах Русинів вже є деякі староукраїнські слова і особливості староукраїнської звучні, словозміни і складні й тому цю мову як язичів у відріжненню від церковно-слов'янської називано слов'яноноруською. З огляду на це, що ця українська слов'яноноруська мова була по письмі більше зрозумілою. Росіянам як церковно-слов'янська, то твори Українців поширилися і між Росіянами, Новгородська російська мова зазначена вже в Мінеях з 1095—1097 р., та між Москвичами в грамотах

від XIII в. В Галичині, Буковині і Прикарпатській Русі сл. рус. язичія з меншою домішкою церковних, а більшою російських слів вживали москвофіли від 1848 р. до 1908 р., мовби воно було більше придатне до науки і письменства від мови народної української. Аж в 1908 р. це язичіє для освічених заступили галицькорусські москволюбці російською як руською мовою і закинули назву Русинів тому, що Росіяни називаються руськими, а не Русинами, але безуспішно досі радять селянам говорити тим язичієм нпр. **іли** за **або** ітп. Тим робом москволюбці Русини визнали себе за руських, себто за Росіян, що змагають не тільки до прилучення Східної Галичини до „Єдиної, неділюмої Рассеї“ без всякої самоуправи під владою Росіян, але і з російською, як руєською, книжною мовою в урядах, судах, школах і церквах з виключенням української книжної мови, як гидкої (жаргону) і простонародних говорів українських. Жаргоном В. Каренін назвав нашу книжну мову ще в Календарі Общ. ім. Качковського на 1930 р., а С. Бендасюк в Календарі Общ. ім. Качковського на рік 1932 наклеїв їй безпідставно тарабарщиною. Члени тогож Общества, хоч воно вживає у своїх виданнях для них також книжної української мови, не чуються тим обиджені, бо як не освічені сліпо вірять баламутствам своїх „общеруських“, мовби правді просвітителів. Тому в Східній Україні прихильники словяноруської мови як високого стилю і середнього, як російської та малоросійської мови вже з кінцем XVIII в. прийняли книжну живу російську мову, бо вона хоч була і в москвоським говором, але у високім стилю, як з домішкою церковно-словянських слів, якими притягала прихильників, а надто стала урядовою мовою Росії. Тому, що згодом словяноруська та церковнословянська мова була незрозуміла, то з переходом

майже всеї України 1569 р. під владу Польщі і розпочатим польщенням боярства та міщанства й вищого духовенства, тож письменники стали писати зрозумілішою штучною книжною мовою, якої основою стала церковнословянська з домішкою слів українських, польських і латинських для цвітистої прикраси в так званім середнім слозі, або стилю, яку називали російською або малоросійською, а Росіяни західноруською. Гріхом і немодним тоді вважано писати низьким стилем, себто простонародньою українською мовою, хоч Поляки, Чехи, Словінці і Хорвати, як латинники писали на своїх простонародних мовах вже від XIII. в. та на їх мовах від XVI в. читано в костелах євангелія і тим робом їх мови стали освяченими. Остаточний удар мертвим язичієм славяноруському і малоросійському в Наддніпрянщині завдав Іван Котляревський своєю Єнеїдою з 1798 р., яку написав чистою живою малоросійською себто українською мовою, але низьким стилем, кївськополтавським говором, себто простонародною українською мовою, яка від тоді стала книжною поволи по всій Україні. В своїй пізній драмі „Наталка Полтавка“ Котляревський навіть висміяв високий і середній стиль української мови, себто славяноруське і малоросійське язичіє, вимішане з церковними, польськими та російськими словами, бо возного, який ще середнім стилем (слогом) промовляв виставив Котляревський на посміховище.

В Галичині Маркіян Шашкевич, Яків Головацький і Іван Вагилевич своєю книжочкою, написаною південно волинським себто кївським говором пн. „Русалка Дністрова“ в 1837 завдали перший удар високому і середньому стилеві.—Другий удар тим стилям завдали Русини видачею в 1848 р. газети „Зоря“ і визнанням себе за окремих від Ро-

сіян нарід. Остаточний удар повищим двом стилям завдали по 1861 р. твори Тараса Шевченка, та зачали появлятися газети „Мета“, „Вечерниці“ і „Правда“, писані простонародним київсько-полтавським говором як книжною мовою. Твори Івана Франка, врешті зовсім майже знищили малоросійське язичіє середнього стилю, а фонетичний правопис від 1894 р. улєкшив ужиття в письмі української мови. На Буковині аж по 1867 році Федькевич і Воробкевич як письменники ужили живої української мови до письменства. В прикарпатській Русі-Україні українська книжна мова веде і досі зтяжну боротьбу з тамошніми говірками і з російською мовою, а радше з російським язичієм. Галицьким українським письменникам легко прийшлося прийняти київсько-полтавський говір за книжну і свою мову, бо вже в брідським та сокальським повіті говорять селяни говіркою майже тотожною з київсько-полтавським говором. Цей говір найбільше наближений до зукраїнщеної в вимові церковно-словянської мови і тому легко прийнявся. Колиб провідники українського народа й українські письменники не були перезвали руської, як русинської і малоросійської мови на українську, а лиш булиб полишилися при руській назві, то з огляду на руську як російську народність випадалоби було просвіченим Русинам чи Малоросам замінити свою простонародну розговірну мову малоросійську на російську як руську, і признати так себе за малоросійське племя, за часть руського як російського народа—нації, а малоросійське письменство творити лиш для неосвіченого селянства. Але селянство хотіло бути українським народом, а не російським племенем і тому провідники Українці пішли за голосом міліонів простонароддя, мов божим голосом.

Вслід за тим легко прийнялася простонародням

назва української мови як ясна і недвозначна, бо вона усуває непорозуміння, що до нашої народности й мови, коли руська й малоруська або малоросійська назва тільки ширила і ширить непорозуміння між нами та Росіянами, і безлад на користь російської, як одиноко тепер руської мови Росіян, а на шкоду української мови і українського народу, як нації, в його визвольній боротьбі, в очах своїх і чужинців, необізнаних з тими баламутними руськими назвами.

Зрештою тільки назва книжної мови рішає про назву мови й народности у всіх народів. Тому, що освічений чоловік вживає на означення відповідного поняття і предмету тільки одної назви як ясної і виразної, тож без огляду на вживані через століття назви руської і малоросійської мови і народности, мусіли ми їх накінець закинути як двозначні й такі, що не відповідають самостійности та окремішности нашої від російської і білоруської мови і народности.

Для обдурення неосвічених українських селян, щоб вони признавали українську книжну мову за гидку як жаргон, і свою матірну розговірну, щоби вважали лиш за племінний мужицький говір, а не за мову. Також вигадали обросійщики, як всеруські (общеруси) брехню, що російська книжна мова різниться від української і білоруської тільки чисторуськими словами й виговором голосівок, а затаюють, що вона різниться зовсім також іншим словником, якого спільного нема і не буде, бо він нікому не придасться і що є звукових і граматичних аж 65 ріжниць між українською, а російською мовою поза словництвом.

Якраз виговором і словами ріжняться між собою всі словянські мови і тому смішно, зневажливо та дико, хто читає російські звуки і слова по укра-

їнськи без огляду на вимову білоруську і російську **е** та **и** як **ѣ** та **ї** та частий злив **е**, з **ѣ**, та в крайнський мові перехід **е** в **ї**. Російська й білоруська мова належать до м'яких мов по звучні, як польська і чехословацька, натомість українська належить до твердих, як твердою була церковнословянська й є твердими болгарська, хорватська-сербська і словінська. Що українська мова дещо подібна до польської і російської мова, як сусідна, то не дивно, бо болгарський проф. Цонев, як мовознавець, ствердив, що кожна словянська мова є посередною між двома сусідними. В слід затим українська мова є посередною, що до звучні і слівника між болгарською, а особливо церковно-словянською, і російською.

Російська мова посередна між українською і білоруською мовою; білоруська посередна в між російською, а польською. Польська посередна між білоруською, а чеською, а словацька посередна між чеською, польською та словінською, словінська посередна між словацькою а хорватсько-сербською, ця посередна через хорватський говір уже й між словінською, а болгарська посередна між хорватсько-сербською (через косівський говір), а українською. Нпр. по болгарське слово **топерво**, то українське **тепер**, російськи **тѣпер**, білоруське **цяпер**, польське **допери**, чеське **теперве**. Укр. **ходить**, рос. **хадіть**, блр. **хадзіць**, поль. **ходзіць**, чеське **ходіті**. — Тож українську мову характеризує гекання, етація, итація, та ітація, в словах нпр. **великий**, **хліб**, **дім**, **грим**, а російську і білоруську мову характеризує: акання, єкання з йоканням, ікання та російську ще гекання і вовання нпр. **добраво**, або **добрава**, а навіть **добрива**, і великаво **Бога**, **месьош**, **гром**. В білоруській гакання нпр. **добрага Бога** з сильнішим аканням, бо нелиш переміною

о в а, а також е в а, нпр. **цяпер** і ще дзекання, та цекання нпр. хадзіць, подібно як по польськи. Тож не хибно сказав літописець Нестор: що племена Радимичів і Кривичів, тепер білоруські, та акаючих Вятичів, тепер Росіян, походять від Ляхів, бо і проф. Шахматов ствердив, що на змнягчення мови російської й білоруської вплинула сумішка тих племен з якимись польськими племенами. Якщо дещо Українців переселилося в Московщину в XI до XIII ст. з Руси—України, то хіба найбільше між окаяючих Росіян, яких говір не став книжним язиком, а тільки заховався дещо в писовні зогляду на них без узгляднення акання. Зрештою переселенці, як меншість, переняли російську мову й тому ми, як більшість на Україні, неможемо тих переселенців наслідувати. Врешті й наголос усіх трьох ніби руських мов не завжди однаковий. І Поляки прийняли один свій говір за книжний, бо польська мова обіймає три говори: польський як книжний і простонародний в Познанщині, — Мазурський з вимовою с, з, ц, дз замісаь ш, ж, ч, дж нпр. сопа, зона, цоло, дроздзе та Кашубський на Поморю без звуків ць, сь, дзь як у Чехів. У Росіян брак ць.

Для пізнання твердості і м'якості словянських мов наведу ось такий приклад:

1). По староцерковнословянськи: несон, несеші, несет, несем, несете, несонт.

2). По болгарськи: неса, (нося), несеш, несе, несем, несете, несат.

3). По хорвато-сербськи й словінськи: несем, несеш, несе, несемо, несете, несу, (несо),

4). По українськи: несу, несеш, несе, несемо, несете, несуть, подібно як по церковно-словянськи.

5). По російськи: нѣсу, нѣсьош, нѣсьот, нѣсьом, нѣсьоть, нѣсут. Подібно тепер ті слова читають Ро-

сіяни і в церковних книгах і то хибно, бо так Кирило і Methodій не вимовляли.

6). По білоруськи: нясу, нясеш, нясе, нясьом, нясіцьо, нясуць.

7). По польськи: несен (ньосен), несеш, несе, несеми, несеце, несон,

8). По північно-лужицьки: нясом, нясош, нясо, нясоми, нясесьо, нясу.

9) По східно-лужицьки: несу, несеш, несе, несеми, несеце, несу.

10). По чеськи : несу, несеш, несе, несеме, несете, несов, а по словацьки: несем, несеш і т. д.

Коли праслов'янське **і** в україн. мові перейшло в середне **и**, та так зрівнялося наше **и** з праслов'янським **и** то в мовах лужицьких, чеськословацький, словінській і хорватосербській праслов'янське **и** змінилось в **і**. Лиш мова російська, білоруська і польська розрізняють **и** від **і** нпр. вимоліть—вимолити. Чеськословацька мова подекуди лучиться з словінською **й** українською звуком, **г**, **е** та звуженням деколи праслов'янського **ѣ** (**іє**) в **і** нпр. віра, їсті, білій.

З повищого видно, що мови під 1 до 4 тверді, а в часті й чехословацька до них належить. Проф. Бодуен де Куртене влучно ствердив, що не було праруської мови так само, як не було празахідно-слов'янської і праполуднево-слов'янської, а лиш була праслов'янська з говорами. Вигад допускаємої праруської мови наступив лиш з політичних причин для „єдиної неделімої Расві“, а незгідно з науки висновками. Повно голосових 56 слів на 60.000 українських слів не може бути доказом існування праруської мови. Щоб зогидити укр. мову Галичанин Малорос Карєїн оцінив в календарі тов. Качковського на 1930 р. хибно російську мову, як милозвучну на против „огидної“ української книжної, бо

російський проф. Соболевський у своїх університетських викладах признав книжну російську мову за немилозвучну по причині акання, а навіть співець Адам Міцкевич як Поляк признав українську мову за милозвучнішу від російської. Франко Петрушевичеві, що 1848 р. на I зборі галицько-руської Матиці перепер ухвалу, щоб для освічених розвідки писати язичієм, а не простонародно закинув, що українська мова, як простонародна надається до науки, бо значіння української мови для культури й поступу в ній важніше як її краса, а то словами: „Хай ця мова вбога (з огляду на письменство) в славнім роді (словянським), хай російська, польська і чеська краща, поки служить матірі в пригоді, то вона культурі не пропаща“. Що українське письменство менше, як в трох повищих мовах, то це вина сусідів, що винародовлювали освічених Українців своєю против українською політикою, російське правління заборонювало в 1863 р., 1876 і 1881 р. друк українських книжок і науку української мови в школах, а в Австрії не була урядовою і обовязковою в середних школах. Винні теж давніші проповіді православного духовенства, в яких казали, що гріхом є писати простонародною українською мовою, російською, болгарською і хорватсько-сербською, а не церковною, якої годі було навчитися, хоч церк. граматику написав Українець Мелетій Смотрицький 1619 р.

Ані в церковних сільських школах, ані в київській Академії не вчили української мови побіч грецької, латинської і польської мови, а лише словяноруську, себто церковно-словянську, якої учили у сільських школах на псалтирі.

Тому не дивно, що переклад Галичанином Євангелія на українську мову з 1559 р. лишився в рукописі без друку, бо вірні воліли добре не ро-

зуміти евангелія, як наразитися на мнимий гріх читанням його в перекладі на українську мову, коли без гріха могли читати евангеліє по польськи, як освячене папою з остаточного перекладу Я. Вуйка з 1593 р. Тому, що в костелах непросвічені зовсім незрозуміли по латинськи, тож духовенство ще при заведенні християнства між Хорватами, Словінцями, Чехословаками і Поляками, а навіть в часті між Білорусами переклало для „додаткового набоженства“ молитви на їх простонародні мови, а пізніше і евангелія і проповідувало в їх мовах, а не в язичіях. Цим робом у кожного з тих народів один з говорів став книжною мовою так, що в Чехів, зачинається і світське письменство від XIII в., польське від XIV в., а хорватське від XV в. Тимчасом з православних аж перший Серб Д. Обрадович надрукував книжочку по хорватосербськи аж 1784 р. другий Іван Котляревський „Енеїду в 1798 р. А хоч російський історик Карамзін видав свої „Путешественніє записки“, московським говором 1797 р., але він прийнявся, як книжна мова, аж по 1820 році після появи творів А. Пушкіна, Гоголя й Лермонтова. Принявся той московський говір, бо в тім говорі, але ще з більшою домішкою церковних слів, появлялися царські московсько-російські закони й розпорядки ще від XV в. Натоміць в Польщі як і тепер появлялися закони й розпорядки лиш в польській мові і вона від 1569 р. була урядовою на всій і правобережній Україні і Білоруси.

По болгарськи першу книжку надрукував єпископ Софроній 1806 року. В Галичині тоді греко-католицькі єпископи говорили ще по польськи, а навіть по містах до 1832 р. проповідували по польськи. Лиш за вдяки світським перекладчикам П. Кулішеви, Іванови Пулюєви і Іванови Левицькому і британському біблійному товариству в Лондоні поя-

вився 1903 року переклад святого Письма Старого і Нового завіту на українську мову, але читання перекладів по українськи в грекокатолицьких церквах і досі недопускаєме для браку жадання того вірними від єпископів. Іван Котляревський своєю „Енеїдою“, на простонародню малоросійську, як українську мову перелицьованою, усунув забобон, що киїжною мовою може бути тільки така малоросійська мова, в якій булоби багато церковних слів. До найбільших по Котляревським східно-українських письменників належать Григорій Квітка Основяненко, Тарас Шевченко, (1814, † 1861 р.), Куліш, Мирний, Іван Левицький, Кониський, Ніщинський, Гринченко, Самійленко, Лярисса Косачівна (Леся Українка), Коцюбинський, Старицький, Михайло Грушевський, О. Олесь, П. Тичина й др. а з західноукраїнських Маркіян Шашкевич, Юрій Федькович-Гординський, Іван Франко, Андрій Чайковський, В. Стефаник, Ольга Кобилянська, Богдан Лепкий, Крушельницький, які описували злиденне життя Українців. Спільна вже книжна українська мова обєднує Русинів і Малоросів в Українців, як польська обєднує Велико-Полян, Мазурів і Кашубів в Поляків.

V. Хто і з яких причин противний назвам української мови і народности?

1) Неосвічені старші Русини і Малороси противні українству, бо від своїх родичів в російській, польсько—австрійській школі стільки навчилися, що вони Малороси, а в Галичині Русини і по руськи себто русинськи говорять, хоч після світової війни, по австрійській державі, настала була в Східній Галичині і Волині українська Держава в якій і вони називалися Українцями. Значиться багато в Польщі з привички називається ще Русинами й Малоросами. Не знають вони навіть того, що

Росіяни по їхньому називаються Руськими, як і свою мову називають також руською яку вони дуже мало розуміли в часі війни 1914/15. Не знають, що Росіяни заняли були Східну Галичину під кличем „собиранія русскіх земель“, щоб силою против волі Русинів прилучити Східну Галичину до Росії як московської Руси і не тільки переізвати Русинів, на Малоросів, як переізвали своїх російських Українців але й завести в Галичині у всяких урядах, судах, школах і церквах свою московсько-руську мову, себто російську на місце нашої і польської і приневолювати, щоб поволі Русини закинули свою українську мову розговірну і переняли на силу їхню російську мову і народність „істинно (правдиво) руську“, та щоб так нашим коштом руський себто російський, а не український нарід чисельно збільшувався для своєї оборони і богатів з праці Українців матеріяльно і умово.

Причину війни хибно добачують ті Русини і Малороси лиш в убійстві наслідника австрійського престола Франца Фердинанда. Не знають ті Русини, що як кожна людина має своє правне імя, та назву і правно може змінити назву при виході замуж, або за дозволом Воевідського Уряду, що подібно й кожна мова та народність в державі має свою правну назву, та що нарід своїм самоозначенням і законом може цю назву змінити і що якраз 7 артикулом рижського договору з 18. III. 1921 р. як законом змінено в Польщі назву руської нашої мови і народности на українську, щоб баламуцтво двозначною руською назвою не ширилося. Мова й народність називаються так, як називається край, в котрім з говору повстала книжна мова. Тому що українська книжна мова повстала в Східній Україні з її осередного говору, що зачинається вже в Галичині, тож називається книжна мова українською

і всі говори називаються українськими. Та вже тепер Русини й Малороси знають, що більшість назвала при конскрипції 1931 р. свою мову й народність українською, яка була названа так і в друках і що в інтересі єдності й соборности народа треба піддатися волі більшости й змінити назву Русинів і Малоросів на Українців, а назву руської мови і народности на українську та невірити тим, що в своїм інтересі кажуть, що є тільки українські політичні партії, а нема української мови й народности та Українців. Неосвічені селяни на жаль ще досі посуваються у своїм незнанню аж до того, що на питання в судах і урядах про їхню віру відповідають хибно, що вони руської віри замість сказати: греко-католицької, латинської, православної, або може декуди протестантської. Неосвічені Русини хибно думають, що українська назва є проти польською незаконною і що по воєнним поділі 18. III. 1921 р. України ми втратили назву Українців, а відзискали назад навву Русинів, яку нам австрійська міністерська Рада признала 1867 р. в язовим розпорядку відповідно до § 19 австрійської конституції, як основного державного закону. Всеж таки і неосвічені Русини є українолюбцями і небаром вони приймуть назву Українців, як влучну і доказуючу знання історії мов й права.

2). Прихильники маленької: „Руської аграрної (рільничої) партії“, що повстала з „русько-народної партії“ себто з галицькоруських москвофілів з послами М. Бачинським з Самбірщини і Яворським з Золочівщини на чолі, хочуть в Соїмі змінити назву української мови і народности з рижського договору на **руську як русинську**, бо вони давніше були Москвофіліями й любили Москворосію і тому пішли вони за кличем всепольської ендецької партії, яка хоче нас розділити на Українців і Ру-

синів та з Русинів витворити русинських Поляків, отже лиш русинське плем'я, як є племенами, а не народами, Мазури й Кашуби.

Тому намагаються витворити тимчасовий руський, як русинський народець, окремий від рядянських і галицько волинських польських Українців та ввести до державних шкіл на місце книжної української мови науку такого панського галицько церковноруського язичія мовби малоросійського середного стилю з церковним правописом, дуже трудним, яким писав Богдан Дідицький від 1860 р. для відріжнення від книжної української мови, як занадто мужицької. Для науки того язичія вимішаного дещо російськими словами вийшов був у Львові 1867 р. навіть словар Дідицького, який приказував вживати такі слова як: вдва (ледви), ілі (або), вліяти (впливати), нельзя (невільно) місто (місце), шаг (крок), потеряти (стратити), опасність (небезпека) і т. д. Та ця партіяна немає за собою жадної мовно наукової основи, бо галицькі Русини не є навіть одномовним племенем, тому що в Галичині з українського північнозахідного говору є лиш говірки: 1. подільська, 2. наддністрянська, 3. гуцульська, 4. бойківська, 5. лемківська, 6. долівська, коло Перемишля, а з полудневосхідного говору, 7. волинська говірка коло Бродів і Сокаля, яка є майже тотожною з київськополтавською, яка є основою книжної української мови. Забувають вони, що під впливом книжної української мови поволі вже повиші говірки зникають. Зогляду на це, що більшість колишніх Русинів називає себе вже Українцями й нема навіть надії, щоб Українці повернули до назви Русинів і згодилися на заміну книжної української мови язичієм, тож змагання повищої партії буде безуспішне а є лиш шкідливе.

3. Прихильники галицької а) „Руської селян-

ської партії“, як галицькоруські з решти давних москвофілів і б) прихильники партії позагалицького в Польщі „Рускаво Народнаво Абедіненія“. Як одні так другі то Русські себто Росіяни. Таких галицькоруських як Росіян в Галичині є до 60 тис., а других Руських в решті Польщі є до 44 тис. Це число Росіян 104 т. у Польщі напротив 7 мільйонів Українців в Польщі дуже маленьке, але їх виступи против назви української мови і народности за общерусскостію московською ще дуже сильні. Вони під покришкою назви руської мови й народности розуміють російську і під тою руською покришкою хочуть від польського уряду випросити введення до шкіл російської мови на місце української в тих громадах, в яких більшість при конскрипції 1931 р. записала собі руську мову як матірну і розговірну. Чи це польським Росіянам удасться, побачимо, але є велика небезпека. Ці Росіяни, що відкидають назву Русинів і Українців, змагають до того як Русські, щоб книжною мовою для Українців і Русинів всіх як Малоросів була тільки російська і щоб нею як розговірною говорили всі освічені Руські, а хтоб не говорив, то бувби або Русином, як неосвічені Малороси з малоруським говором мужицьким, або Українці вороги „Єдиной неделімої Россеї — і Єдиной русской нації“, якою по думці Русских Українці як неруські не є і не повинні бути.

Не признають вони українського народа, як нації, бо нації по науці належиться держава, а бодай обласна автономія, а вони противні навіть автономії, щоби українство не зміцнилося в Польщі.

Змагання всіх Росіян, як руських, з Польщі до накинення російської мови книжної Русинам і Малоросам в Польщі, які ще не змінили тих назв на спільну назву Українців, зовсім науково неправдане тому, що по ореченню імператорської це-

тербурської Академії Наук з 1905 „великоруська (російська) літературна мова не є всеруською (сбцдеруською), бо не представляв собою амальгами (відблеску), в якій відбилися хоч і нерівномірно окремішності всіх живих руських говорів (тръох). Належить признати її вповні великоруською (отже російською). Теж очевидно жива некнижна великоруська мова, якою говорить нарід у Московщині, Рязані, Архангельську і Оовгороді не може бути названа „сбцдеруською“ в супротивність українській мові Полтави, Київа або Львова. Тимчасом в Календарі общ. Качковського на 1930 р. радить В. Каренін селянам галицькоруським для повільної привички до російської мови розговірно вживати з початку дещо російських слів, а в тім Календарі над 80 вичислених з слівника Дідицького. Та на це не зважаться ні один селянин а навіть вище освічений чоловік як „Знімчений Юрко“ Ів. Наумовича або возний Ів. Котляревського. Галицькі москвофіли (москволюбці) на дармо змагали витворити від 1848 р. до 1867 р. мертву книжну галицькоруську мову на зразок російської мови, а потім лиш перехідне до російської мови язичіє. Перезваляли вони себе ще в 1866 р з Русинів, поволи на Русских або галицькорусских, але прийняли аж 1908 р. в своїх гезетах російську мову, як руську, мовби свою рідну, для освічених, бо аж тоді більше її навчилися. Для малоруського в Галичині селянства вони полишили язичіє так, що стали двоязичниками, одні з панською, а другі з мужицькою мовою. Та їх двоязичіє розєднує і знищить. Ніюдин словянський нарід не виказує такого дивацтва і такої двомовности, витвореної двоязичієм, що освічені Росіяни вживають чужої, розговірної як домашної, російської мови відмінної від української мови селянства і робітництва.

Та простий нарід в Галичині у своїй більшості зрозумів цю неприродність всеруськості з російською мовою, бо коли ще 1907 р. 33% себто третя часть виборців руських в Галичині голосувала на галицько-руських кандидатів посолських, то при соймових виборах 1930 року на руську себто російську лісту голосувало вже лиш 4% виборців. Цей неприродний по розговірній мові маленький галицькорусский себто галицькоросійський, тепер коло 60 тисячний народ напроти до 7 мільонів Українців в Польщі, хибно Поляками називаний Старорусинами або староруською партією, повстав в Галичині від 1866 р. ось таким робом у відміні від Росіян з Малоросів:

1). Політичне Товариство „Головна руська рада“ у Львові“ в 1848 р. на своїм зборі заявило, що галицькі Русини з наддніпрянськими Малоросами творять один нарід. В слід затим „Зїзд руських учених“ у Львові в 1848 р. постановив уживати в письменстві простонародної руської мови (у волинськїм говорі) як одинокої книжної. Це було перше загальне прилюдне народне самоозначення галицьких Русинів що до нації і мови. Та вже 13. Ш. 1850 р. на зборі членів тов. „Галицько-руської Матиці“ о. Антін Петрушевич, здається під впливом першого галицькоруського історика Дениса Зубрицького, перевів більшістю голосів членів відмінну ухвалу, а то щоб книжки для освіти простонароддя видавати н а р а з і простонародною мовою як книжною, але для освічених Русинів твори вищої науки і письменства видавати в тій руській книжній мові, яка має початок свого розвитку в далекій минувшині, а яку хибно називають російською, одначе без слів і форм виключно московського походження. Свій внесок оправдав Петрушевич зовсім хибно так, що „родовитий освічений Русин на письмі зовсім розуміє книжну мову Москви, але не зрозуміє він

зовсім говорячого Москаля, що для неосвіченого Москаля книжна мова Москви є незрозумілою“. Ось так завів він таким обдуренням членів до галицького письменства наново давніщу словяноруську мову, але в середнім стилі, мовби спільну всеруську з малоруським виговором, як мертве язичіє. Та аж 1866 р. посол о. Іван Наумович, без попередньої ухвали більшости своїх виборців, прилюдно проголосив в львівській соймі заяву галицькоруських, що не лиш вони, але і всі Русини творять з Велико-русамі (Росіянами) один нарід. В 1867 році Богдан Дідицький іменем редакції газети „Слово“ у Львові видав „Німецькорусский Словар“ українсько-російського язичія, а 1868 року заявив, що є одна Русь лиш з одною руською книжною мовою, але двома її виговорами, а то великоруським і малоруським. Цей його ненауковий і тому дивоглядний дозвіл, що російські букви і слова можна читати по українськи перетривав аж до 1908 року. Дивоглядний він, бо коли невільно польських слів як нпр. домб, загльонд-нонець читати по українськи як дуб, заглянути, то неможна і російських звуків змінити на український себто малоруський виговор. Так то називання руської як русинської і руської як російської мови одною руською назвою, та обдурювання двома виговорами і лакомство на богате російське письменство стали найважливішою причиною витвору галицькорусского народа як малоруського, а по суті російського. Аж 1908 р. язичіє переіменив Др. Дудикевич з товаришами в Галичині на чисту книжну російську як мовби всеруську вже в московськiм говорі з висловами і формами московського походження, в яким тепер друкується у Львові газетка „Русский голос“. Для селянства однак друкують галицькорусські доси газетку „Землю і волю“ по українськи, бо воно нехоче змінити свої розговорної української мови на росій-

сѣку і російських книжок не читає, бо їх не розуміє. Такий то галицькорусский як малорусский народ одинокий між Словянами, що вживає матірної української розговорної мови і визнає її книжну мову та письменство за свої, та присвоює собі ще російську книжну мову з її письменством як державну мовби панську. Від 18. III. 1921 р. вже відпала небезпека обросійщення що до мови загалу Українців на радянській Україні, а зрештою деінде є тільки можливість обросійщення одиниць.

2). До поширення нерозумної двомовної, а однонародної всеруськості причинилися надзвичайно также відмова 1848 р. австрійського уряду поділу Галичини ва два коронні краї, а то на малопольське краківське князівство і на руське галицке князівство, намір Австрії в 1859 р. введення до нашої мови польського абецадла та віддача 1867 р. польській шляхті автономної влади і державної з польськими урядовцями над цілою Галичиною в польській урядовій мові і введення в ній у всіх школах обовязкової науки польської мови. Тому більшість мало освічених Русинів як галицькоруських попала в зневіру і віддорили силу українського народу проти його спольщення і його переведення на обряд латинський з огляду на це, що багатше руське православне і уніятське боярство і міщанство шло вже багато латинських обрядів. Одинокую надію виділи вони в прилуці Галичини до царської Росії, та умовнім і обрядовім обеднанню з нею.

3). Притягаючими для галицьких Русинів до народного і державного обеднання з Росією був нещасний переяславський договір гетьмана Богдана Хмельницького з 1654 р., що до України з Москворосією задля православної віри і урядова назва наддніпрянських Українців як Малоросів, 4) надія на добробут і грошеві підмоги російського правління

для общеруських газет галицьких. — Австрійське правління дико за це знущалося на галицькоруських в 1914 р., а особливо на засланих до Таллергофу, однак галицькорускі неоправдано підозрівали загал галицьких Українців о доноси та спричинення того заслання, якого й багато Українців зазнало. Натомісь галицькі Русини народовці як українолюбці вірили у відпорність руського населення в Галичині проти облатинщення і спольщення та у можливість розвитку його на основі письменства у живій рідній українській мові. Тою своєю вірою в побіду гуртованням селянства в товариства й спілки, та розвитком в Галичині українського красного і научного письменства особливо через Дра Івана Франка, та проф. Михайла Грушевського побіджали чисельно від 1907 року Русини як Українці галицькоруських як Росіян при парламентських виборах. Цю побіду завершили галицькі Українці 1. XI. 1918 року утворенням західно-української держави, а від 22. I. 1919 р. соборної і конскрипцією 9. XII. 1931 р. Тож гал.-руські повинні стати Українцями по нації, (хочби російлюбцями), через мову українського населення, з яким живуть та для збільшення його числа. Перетворення части польських селян латинників, уживаючих тільки української розговірної мови, на Українців по народности, залежить від викликання між ними українським селянством українських національних почувань, а вони можливі, бо коли є в Польщі мільон Білорусів латинників, то можливі й Українці латинники, як є вже православні Поляки з польськими молитвенниками і піснями в церквах.

4). Лиш польська партія соціалістична признає назву української мови і народности за оправдану, як повставшу народним самоозначенням. Натомісь всі інші польські партії політичні противні зміні польської історичної назви руської як русинської

на українську і так само як галицькорускі не признають Українців за націю. Польські Росіяни неоправдано хочуть, щоб Русини або Малороси в Польщі почувалися Росіянами і в слід затим називалися Руськими себто Росіянами, а не Русинами, та щоб вважали не українську, а російську мову за свою всенародну книжну і щоб її уживали як розговірної. Натомісць всепольські ендеки бажають, щоб Русини або Малороси в Польщі почувалися і називалися по польській державности і по польській народности Поляками, а не Русинами ні Малоросами ні Українцями, а то тому, що коли Поляки походять з Мазурів, Шлезаків, і Кашубів почувуються і називаються Поляками і коли багатше руське боярство спольщилося, то чому не малаби решта Русинів або Малоросів наразі бодай називатися Поляками, а потім спольщитися мовно. Та це бажання зовсім невлучне, бо Мазури, Шлезаци і Кашуби вважають книжну польську мову за свою рідну, коли тимчасом українська мова не є навіть польським говором.

Для накинення нам польської народности і мови дораджують И. Бартошевські у своїй книжочці „Загаднення політики польскей“ з 1929 р. та Гертих 1932 р. в книжочці „О програм політики кресовой“, навіть ужиття відповідних політичних, урядових і шкільних засобів, щоб Русини, Малороси та Українці називалися Поляками. Та марна надія ендеків на спольщення назвою укр. населення, бо більшість є завжди мовно відпорною меншости. Тож коли по несправедливих поділах, навіть корінної польської держави 1772, 1793, 1795 та 1815 р. заборчою Росією, Австрією і Прусами національно свідомі Поляки в Прусах не називалися Німцями, а в Росії Росіянами або Руськими, але правно урядово називалися австрійськими, німецькими, та ро-

сійськими Поляками, то й Українці в Польщі по кінцевім поділі 18. III. 1921 української держави між Росію, Польщу, Румунію і Чехословаччину можуть і мають право на основі давнішого свого самоозначення державного і рижського договору називатися в Польщі польськими Українцями, а не Поляками, або Русинами як Поляками, або Українцями-Поляками. Мимо заведення на місце української мови в прилюдних 2000 школах від 1925 р. в Польщі небез волі селян селян науки польської мови від I року школи, нема найменшої небезпеки спольщення Українців що до розговірної мови особливо в тих громадах, в яких мешкає більшість Українців, бо природна духова сила української більшости більша як польської меншости при рівній умові і матеріальній культурі Поляків і Українців, а вищої від культури російських поселенців до 27 тис. на Поліссю, та при понеханню тепер мішаних подруж. Правда, що повелося польському духовенству в Східній Галичині в 200 тисяч руських селян латинників, що перейшли перед 1848 р. на латинсько польський обряд влити почуття польської народности себто що вони є Поляками, а грекокатолицьким істинноруським „отцам“ удалося перемінити коло 60 тисяч Русинів на Росіян як руських по народности, мимо матірньої і розговірної одних і других досі української мови. Але тепер вже й у головах неосвічених одних й других повстала дрібка української свідомости, що галицькі й негалицькі Українці їм близчі по мові, крові і звичаях, як московські Росіяни і тутешні Поляки та польські кольоністи. Коли Українці будуть признавати тих латинників і галицькоруських за Українців і притягати їх до українських читалень і книжок, то часть їх почувється Українцями і багато латинників перейде на грекокатолицизм. У Сх. Галичині 1900 р. на 3746

громад, було 3004 гр. о українській більшості, а 742 ($\frac{1}{5}$ або 20%) о укр. меншості, а з них лиш у 477 гр. латинників було над 50%. Подруж мішаних було 16%, а латинників 19%. Тому спольщеня одиниць і родин не може потягнути за собою спольщення ні обрусенія більшості Українців ні насильно, ні добровільно з ріжних причин, хочби навіть вийшов закон, що виключавби науку української мови в державних школах, як в Холмщині і що позволявби закладати лиш такі товариства й кооперативи, до яких належалиби й Поляки і в яких діловою мовою булаби польська мова, бо всякий утиск викликає ще більший упір. Лиш відтаття від Польщі коло півміліонової некультурної маси селян Мазурів в Вармії між Німцями через століття могло спричинити, що вони почувалися Німцями по народности, що лиш по мазурськи говорять і тому ті Мазури, що непочувалися Поляками, а мазурськими Німцями, то при плебісцитовім голосуванню в 1920 р. що до вибору державної приналежности до Польщі, або Німеччини, вибрали собі над 80% голосами Німеччину за свою батьківщину. Шлезькі Поляки щойно недавно перед війною зачали вважати себе за Поляків, а не Шлезаків і тому при плебісциті 1920 р. в більшості голосували за Польщею. Що до Східної Галичини Антанта застерегла була 1919 р. автономію (самоуправу) Сх. Галичині і плебісцит аж по 25 літах під владою Польщі, але потім 14. III. 1923 р. по рижськім договорі Рада Амбасадорів Антанти послідного застереження від себе при віддачі Польщі верховної влади над Сх. Галичиною не повторила. З того видно, що лиш українська назва обедує народно (національно) Русинів і Малоросів і що зміна тих назв на Українців була й є культурно конечною у всепароднім інтересі. Наших галіцкоруських можна порівняти хіба з знімченими

мазурськими Німцями з Вармії, коли в своїх календарях, в літописі, не згадують навіть, що була все українська держава від 22. I. 1919 р., як наслідниця не лиш галицьковолинської, або малоруської держави по правім березі Дніпра, але й київської Русі, що була й по лівім березі Дніпра. Вона мала заспокоювати передовсім потреби українського народа, а не російського народа, що визискував Малоросію і заборонював їй навіть школи з наукою української мови, та церковної проповіді по українськи і по лівім березі Дніпра кольтонізував Україну Москалями.

З повищого представлення справи назви видно, що первісною Русею була лише Київська Русь, по грецьки Росія. Потім через племінних князів руських назва Русі поширилася ця державнополітична назва на всі східнословянські племена, як руські по князях, хоч ще в IX в. ділилися вони мовно на три мовні збірки, хибно під одною руською назвою. В часі від IX до XV в. повищі племена обєдналися по живих мовах в три окремі і не почуттях народи як державні нації, а то народи малоруський, або малоросійський як український, московський як руський або великоруський потім російський та білоруський, хоч лиш себе кождий з тих народів називав по правді руським, а свою мову руською. Перед, а ще більше після зустрічі в XVII ст. обох перших народів в Москворосії, званій від XVIII ст. Росією, стали надніпрянські Русини називати себе урядово Малоросами, але потайки Українцями, для ясного відріжнення від Руських як Москалів або Росіян, бо російське правління заборонювало для спинення відокремлення Українців навіть друкувати до 1905 р. українську назву. Тому аж від 1906 р. надністрянські Русини і надніпрянські Малороси поволи змінили загально для культурного свого обєд-

нання ті дві назви Русинів і Малоросів на одну назву Українців, а назви своєї мови й народности на одну загальну українську, бо і більшість мовознавців визнала українську мову за самостійну і окрему від російської, як руської, та білоруської і польської мови, а не за говір російської мови ні за витвір з праруської, якої не було. Час від 1340 до 1918 року в життю українського народу як не державної нації, то час його боротьби з володіючими над ним державними народами о визволення з під їх влади і основи самостійної, соборної і незалежної української держави. До XVI в. називали наші предки свою рідну землю Русею, а потім для відріжнення рідної Русі від Великої Русі як Московщини стали називати свою Русь Україною і з тої назви витворили слова: Українець — український.

На кінець 22. І. 1919 р. оснували Українці свою таки соборну державу, але Польща і Росія по побідній війні з Україною її остаточно між себе розібрали і розділили рижським договором 18. III. 1921 р. без дозволу українському народови виконати плебісцит що до вибору держави. Всеж таки в VII арт. того договору визнали Росія і Польща український нарід в автономічній спілці з Росією за територіяльну (областну) націю 31 міліонову на радянській Україні на против 77 міліонів Руських як Росіян в Росії, Білоруси, Україні і інших союзних республіках. Натомісь С. Р. С. Р. і Польща визнали рижським договором з 18. III. 1921 р. український нарід, заселюючий в більшости Сх. Галичину й Волинь та Полісся, який числом до 7 міліонів припав тим договором Польщі за нетериторіяльну націю, отже неуправнену до областної самоуправи як автономії в деяких культурних справах. Та провідники Антанти були іншої гадки, бо узалежнили признання Польщі верховної власти над

Сх. Галичиною від ухвалення соймом закона про територіяльну автономію для Сх. Галичини згідно для трох з неї воевідств Польщею утворених. В наслідок цього польський Сойм в Варшаві ухвалив автономний закон з 26. IX. 1922 р. і в нім український нарід названо руським. В слід затим Рада Амбасадорів Антанти ухвалою з 14. III. 1923 р. признала від себе Польщі верховну владу над Східною Галичиною і визнала рижську границю між Польщею а Росією. В мовних законах з 31. VII 1924 р. польський сойм у Варшаві назвав нашу українську мову руською (русинською) себто як русинською для відріжнення від російської. Але коли при польській конскрипції з 9. XII. 1931 р. майже все українське населення з Сх. Галичини і Волині жадало впису своєї матірньої розговірної мови як української, то польський міністр Перацкий заявив урядово 8 II. 1932 р. в соймі, що польський уряд вважає Українців і Русинів в Польщі за один нарід і їм полишає вибір через самоозначення одної з назв, української або руської як русинської для означення їх мови і народности. В слід затим Львівська Шкільна Кураторія розпорядком з 12. II. 1932 Нр. 194/32 дозволила називати нашу мову і народність українською, але лиш в приватних школах під управою товариства „Рідної Школи“. Натомісць в державних школах в Польщі мусять для браку зміни повищих законів дальше учителі і ученики називати урядово нашу мову і народність руською, хоч учні і учителі поза школою називають її українською. Отже й досі ще не введено виразно української назви як урядової, хоч її вживає й більшість населення і рижський договір. Цю неправильну вже тепер руську назву, введenu в повищих законах ендецько всепольською більшістю, використовують вихователі польські Росіяни в бурсах так, що хибно вма-

вляють у своїх вихованків учеників, з державних шкіл, мовто польські закони признають тільки російську націю, але в школах вчать їх не руської книжної мови, а лиш малоруського говору і тому приневолюють учеників до науки російської як руської книжної мови у своїх руських пріютах як бурсах і до уживання її як розговірної та книжної замість української для повного обросійщення їх по мові і почуттю. Вони закидують ще неоправдано Українцям, що Українці є лиш племенем, а не є народом як нацією, бо її творять лиш Малороси разом з Білорусами і Великоросами себто Росіянами. Дальше згідно з ендецькою всепольською партією твердять Общеруси, що Українці є лиш малоруською партією політичною, яка вирікається своєї назви Руси та назви руської мови і народности для догоди Німців, та неоправдано називає свою землю Україною замість Русею. Та ці закиди неоправдані, бо Українці називають свою недержавну землю Україною тому, що вона ріжниться простором і якістю населення від одної княжої Руси з часів князів Володимира Великого і Ярослава Мудрого. Тоді Русь обіймала також Білорусь і часть нинішньої Росії, а не обнімала теперішньої Катеринославщини і Херзонщини (заселеної тоді Печенігами і Половцями), та Харківщини і Кубанщини. Україна ріжниться простором також від колишньої з перед 1667 р. польської Руси, бо вона не обіймала Білоруси і Полісся, як належних до Литви та північної Буковини, Закарпаття, Херзонщини і Катеринославщини, Харківщини, Донщини і Кубанщини, та навіть частини з теперішньої Росії як московські Руси по 18/3 1921.

Накінець Україна відмінна простором від московської Малоросії, бо Малоросія не обнімала тою назвою Східної Галичини з північною Буковиною, Закарпаття і Полісся, та Катеринославщини

й Херзонщини як Новоросії і Харківщини як Слобідської України та Кубанщини. Українці признають, що походять з Русинів або Малоросів, але назву Руси як Росії та руської мови і народности полишили тільки Росіянам для народного відріжнення себе від них і тому що почувуються Українці самостійним народом як нацією по мові і культурі, та що утворили були для себе українську державу для свого хісна, а не чужого мовби німецького против Росії й Польщі.

Як нарід себто нація, не племя, не в Українці одною політичною (державницькою) партією (сторонництвом), бо є й безпартійні Українці. Як кожна нація складаються вони з двох клас, а то більших землевласників і дещо фабрикантів як капіталістів та робітників, і тому як всюди вони згуртовані в різні ворожі собі партії українські. Партії за української держави змагалися зі собою, щоби захопити у свої руки верховну, законодагну, виконавчу і судову владу і так воно є й по інших державах. В Польщі українські партії через своїх послів мають деякий вплив на зміст законів, соймом ухвалюваних і можливість ставлення запитів і внесків.

Тепер є в Польщі чотири українські націоналістичні партії легальні, що завжди бажають поправи долі Українців в законній соймовій дорозі а то:

- 1) УНДО, як українське національно демократичне (народовладне) обєднання, підпомагане морально українським католицьким союзом безпартійним.
- 2) УНОП, як українська народна обновна партія, по своїйму духови клерикальна, себто складаючися з безумовних прихильників греко-кат. духовенства. Обі ті партії заступають передовсім інтереси богатших Українців.
- 3) УСРП, як українська соціалістично-радикальна партія боронить інтересів мало-земельних селян, та сільських робітників.
- 4) УСДП,

Як українська соціалдемократична партія, гуртує міських українських робітників для оборони їх господарських інтересів. Всі ті 4 партії видають свої окремі партійні газети, а саме: „Свободу“, „Нову Зорю“, „Громадський Голос“ і „Вперед“. Не зрікаються вони мети кожної нації, але змагають до того, щоби Сх. Галичина з Волинею і Поліссям на основі майбутнього польського закона стали одним автономним в Польщі краєм з краєвим одним сеймиком і щоб як колись Галичина в Австрії мала виборчий закон на основі національного катастру і щоб Українці займали до 60⁰/₁₀ службових, державних і автономних місць в тім краю. Ті спільні партійні українські домагання є наразі лиш побожним їх бажанням, бо з виїмком польських соціалістів інші польські сеймові партії противні навіть вузькій автономії для Сх. Галичини з закона в 26/IX 1922 р. тому, що бояться зменшення польського стану посідання ріжного, який узискали були на основі автономії Галичини в Австрії. Всеж таки автономія можлива, коли польські партії згодилися на введення автономії в польським Шлезьку. Сповнення повищого бажання всіх легальних партій станеться близчим, коли ці партії витворять з між себе для деяких народних справ міжпартійну-національну раду в Польщі.

Ще є в Польщі тайна партія і як така близче незнана і польською владою неприємна, а то: Організація Українських Націоналістів (народників) ОУН з якоюсь мовби військовою організацією УВО, яка змагає до віднови української держави революційним робом через видачу і роздачу між нечленів тайної газети „Сурми“, та в революційнім дусі писаних і роздаваних від часу до часу летючок, але змаганя тої партії засуджені з гори на невдачу, бо неудачними були навіть польські революції 1831,

1846, 1863 р., з огляду на військову і фінансову силу Росії і Австрії і тому спричиняють лиш карні засуди на членів тої партії і її прихильників. Тому то оправдано звернувся до них Митрополит Шептицький у своїому: „Слові до Української Молоді“, оголошенім у ч. 19 газети „Мети“ і ч. 111 „Діла“ з 1932 року, щоб повищої своєї роботи понехали в інтересі своєї волі і несвідомих що до каридостойности, бо таким робом не утвориться держави, ані не усвідомиться польських Українців всенародно.

Лиш поширенням дозволеними газетами і книжками народної свідомости, що ми є і яких батькі-та купецького клича „Свій до свого“ можна принести користь українському народови в Польщі через його народне і господарське збогачення та обднання для добра Українців.

Недозволеною є также в Польщі тайна міжнародна партія комуністів Західної України переважно з Жидів, яка змагає также революційним робом до відірвання дотичних східних земель від Польщі і прилучення їх до автономної союзної радянської України під владою більшости Росіян в Рад. Соц. Республік СРСР.

Натомісць дозволеною є польською владою маленька міжнародна партія сельробів, радянолюбців, які по правді є также комуністами або большевиками, але змагають в законній дорозі до заведення большевицького ладу державного в Польщі, якого 99⁰/₀ населення собі не бажає. Складається ця партія з Українців, новочасних москволюбців, противних автономії в Польщі для Українців по приказу з Москви, щоб радянські Українці не тяготіли до Польщі, або не змагали до своєї незалежної від Росіян української державности.

VI. Чи Українці вдачею і будовою тіла різняться від Поляків, Білорусів і Росіян?

Відмінні підсоння й історичні переживання і походження народів витворили у них відмінні вдачі і раси. По думці Івана Франка Українці з вдачі, не карні, без гарту сили волі, незгідливі, легковірні і тому дуже плідні в перевертнів. Зрештою м'якосердні і лагідні, мало рухливі, та або мрійливі і сумовиті, або веселі, але всі люблять красу, спів та чистоту. Білоруси повільні, сумовиті і з нужди неохайні. Росіяни в поведенню неувічливі, твердого серця, повільні, понурі, недовірчиві і мало співучі, та схильні до диктатури. Тому між українським селянством а російським дуже мало є шлюбних подруж. Поляки загально ввічливі, але дещо між собою незгідливі, та згідливі против чужинців.

По вдачі типами Українців є Ярема з Гайдамаків Шевченка і Тарас Бульба Гоголя, Росіян герої з творів Л. Толстого, а типами Поляків є Володийовский й Заглоба в повістях Сенкевича. Що до будови тіла, то Українці належать до адрійської раси, до якої належать і Хорватосерби та Словінці, натомісць Поляки, Білоруси і Росіяни є східноєвропейської раси. Українці на загал ростом до 167 см. і тому найвищі між своїми сусідями, а найдовших ногах, а найкоротших руках і з найбільшим обємом грудей. Череп голови Українців є найбільше круглий себто широкоголовий, лице найшиоше, ніс найбільше простий і вузький, а вуха маленькі. В Українців на загал пвреважає аж до 70 % темна краска волосся і очей, натомісць у Поляків Білорусів і Росіян переважає ясна краска. Коли з огляду на череп голови Українці представляють на загал однаковий зразок як тип, то Росіяни складаються з двох типів; а) довгоголового переважно з темною

краскою волосся і очей, по мові акаючого, з сумішки племен Вятичів з татарськими племенами. Це східний тип Рязансько-тамбовсько-пензенський, б) Суздальсько-московсько-владимірсько-костромсько-пермського типу мішаного з фінами і новгородського **широкоголового** переважно **ясново-лосого** аж рудавого (рижого), а по мові окаючого переважно, але схожого з західнобілоруським що до об'єму черепа голови, та не що до краски волосся, бо послідний переважно темний тип.

Натомісь східнобілоруський тип **довгоголо-вий**, схожий з російським під а), але ясноволосий, який видав здається з білоруських Кривичів найбільше поселенців в Рязанщину. З того видно, що Українці є також расово окремим народом від сусідних. Томуто з огляду на це, що Москворосія як Великорусь повстала переважно з російських поселенців між Фінами і Татарами і пізніше як первітна Русь (Малорусь), то російський історик Ключевський ствердив, що „великорусский край бил более инородческим, чем русским краем і лежал вне (поза) старой коренной киевской Руси“. Й тому очевидно від України-Руси стояв низче до XVIII в. що до умової культури. Тому то аж у XIII в. видав російський нарід з себе твір „Слово о Мамаевом Побойци“ з признаками акаючого російського говору, коли тимчасом українські пам'ятники слов'яноноруською мовою, а то списані договори з Греками, походять ще з X в. по Хр.

Тож коли історично, мовно, правно і расово оправдана теперішня назва української мови і народности, то потрібна зміна давнішої руської назви в законах з 26/9 1922 і 31/7 1924 на одну укрїнську, прийнятого вже й Академією Наук в Кракові в книжці проф. Зілинського з 1932 р. „Засади укрїнської фонетики“.

ВАЖНІШІ ДРУКАРСЬКІ ПОХИБКИ:

НАДРУКОВАНО

МАЄ БУТИ

тр.	3	пройти	оповісти
"	7	православник	православних
"	7	твору	утворення
"	9	Дністра	Дніпра
"	9	без продажу	без права продажу
"	9	за 58	за винагородою селян-ством 58
"	10	скону Росії	розвалу Росії
"	10	поневоленого	звичайна недержавного
"	11	нево	нево (нього)
"	11	Шаарика	Шафарика (Шафарфіка)
"	11	старшій	старший
"	12	по волі	під напором
"	13	як москофільська	як руських (російських) москвофілів
"	13	„обрусенія“	„обрусенія себто зросій-щення“
"	13	його	свого
"	14	р. не хотіли	р. бо не хотіли
"	14	на український землі	на колишній українській землі.
"	14	празнаного Польща	признаного Польщі за її згодою
"	15	незивається	називається
"	15	самооправу	самоуправу
"	16	хахляцької	хахлацької (чубатої)
"	16	із західно-руської.	13. західноруської
"	18	Віроісповідань	Віроісповідань у Варшаві розпорядком з 12/12 1922 Нр. 23936/І.
"	22	називалося	називалася (поросій, гасударство)
"	24	суздарський	суздальський
"	29	чехословацькою Україною	чехословацькою тепер країною в краях як державах.
"	34	мовби правді	мовби по правді
"	34	у високім стилю	у середнім стилю
"	35	зрозумілішою	зрозумілішою
"	37	за мову. Також	за мову, то також
"	40	„огидної“	„мовляв жаргонової“
"	41	1848 р.	1850 р.
"	41	російське	бо російське

НАДРУКОВАНО

1619 р.

(1986)

МАЄ БУТИ

стр. 41

- ” 43 українська Держава
- ” 44 може або за
- ” 45 Українців.
- ” 45 Москвофіліями
- ” 45 і тому
- ” 46 партійна
- ” 46 а є лиш шкідливе
- ” 47 Россеї
- ” 48 Рязані, Архангельську
- ” 48 і Оовгороді
- ” 51 московфіли
- ” 51 і віддори
- ” 51 умовнім
- ” 51 шло вже богато латинських обрядів,
- ” 54 умові
- ” 54 небез волі селян селян
- ” 55 спольщейня
- ” 62 батькі
- ” 62 в Раді
- ” 63 найшизше
- ” 64 прийнятого вже й . .
- ” 64 „Засади українскей фонетики“
- 1619 р., а на її основі Ломоносов в московськїм говорі зложив. видав 1755 р. „Російську грамматику в середнім стилі. Західно-українська народна республіка, а мусить . . . або може за Українців в Польщі. москвофіліями , а потім партійка бо всі галицькі Русини вже прийняли українську мову як книжну і розговорну.
- Россеї (Росії) Рязані, Архангельську і Новгороді московфіли у відпорну в мовіім перейшло в більшости на латинський обряд і спольщилося. умовій (духовій) не без волі руських селян спольщення батьків Союзі (спілиці) Рад. найширше прийату вже й польською „Опіс фонетични єнзика українского“ Першу граматику української мови у російській мові видав 1818 р. р. Ал. Павловський п. н. „Граматїка малорасейскаво наречїя“, як простонародного говору.

2 46

рл

Бережан-
ський

Чому
русины...

р